

Univerzita Karlova – Pedagogická fakulta

Katedra psychologie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Průniky ekologického aktivismu a spirituality – případová studie

Intersections of environmental activism and spirituality – a case study

MgA. Linda Hauerová

2023

Vedoucí práce: PhDr. Andrea Beláňová, Ph.D.

Studijní program: Psychologie

Studijní obor: Psychologie s rozšířením o speciální pedagogiku

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Průniky ekologického aktivismu a spirituality-případová studie potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, 10. 7. 2023

Ráda bych zde poděkovala PhDr. Andree Beláňové, Ph.D za vedení práce, poskytnuté informace, rady a čas, který mi věnovala. Chci poděkovat rovněž respondentu za poskytnutí rozhovorů, jejich upřímnost a důvěru.

Za konzultace tématické i formální stránky a částečnou korekturu děkuji Jakubovi Vaňkovi.

Děkuji také svým rodičům, bez jejichž podpory bych obor Psychologie nemohla studovat.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce si klade za cíl zjistit, jestli a případně jaké průniky a interakce existují mezi ekologickým aktivismem a spiritualitou na příkladu hnutí Univerzity za klima, a to na individuální i skupinové úrovni. Předmětem studia je i to, jak jednotliví členové a členky tento vztah vykládají, popisují a jak s ním zacházejí, včetně reflexe implikací, které toto propojení představuje pro chápání environmentálního aktivismu ve veřejném diskurzu.

Na základě porovnání teoretické rešerše a analýzy rozhovorů se ukázalo, že na individuální úrovni by u některých členů a členek průniky mohly existovat, především vzhledem k jejich vztahu k přírodě, motivaci k její ochraně a pocitu zodpovědnosti za ní. Zůstává nicméně otázkou, jestli je třeba tu část průniků, která není vysloveně spirituální jako takovou definovat. Na skupinové úrovni se průniky jako zásadní pro politiku hnutí neukázaly, spíše se objevila silná hodnotová přesvědčení sdílená skupinou. Reflexe diskurzu nastínila především pocit členstva skupiny, že hnutí je ve veřejném diskurzu reflektováno bez adekvátních podkladů, což odvádí od racionální diskuze na téma klimatické krize.

KLÍČOVÁ SLOVA

Aktivismus, aktivismus na vysokých školách, ekologický aktivismus, spiritualita

ABSTRACT

This bachelor's thesis aims to explore if, and if so, what intersections and interactions exist between ecological activism and spirituality, using the example of the Univerzity za klima movement, both at the individual and group level. The subject of the study is also how individual members interpret, describe and treat this relationship, including a reflection on the implications that this connection represents for the understanding of environmental activism in public discourse.

Based on the comparison of the theoretical research and the analysis of the interviews, it is possible to say that on an individual level there could be overlaps between the two phenomena for some members, mainly affecting their relationship with nature, the motivation to protect it and their feeling of responsibility. However, the question remains whether the part of the intersections that are not explicitly spiritual should be defined as such. At the group level, intersections did not emerge as essential to movement politics, rather strong value beliefs shared by the group emerged. The reflection of the discourse mainly outlined the feeling of the members of the group that the movement is reflected in the public discourse without adequate grounds, which distracts from a rational discussion on the topic of the climate crisis.

KEYWORDS

Activism, activism at universities, environmental activism, spirituality

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Teoretická část.....	9
2.1 Vymezení základních pojmů.....	9
2.1.1 Aktivismus.....	9
2.1.2 Spiritualita.....	15
2.1.3 Definice spirituality v kontextu klimatického aktivismu pro tuto práci.....	19
3. Empirická část- metodologie.....	21
3.1 Výzkumné cíle a otázky.....	21
3.2 Metodologie a analýza dat.....	21
3.3 Výběr respondentstva.....	22
3.4 Struktura rozhovoru.....	23
3.4.1 Pražský dotazník spirituality.....	23
3.4.2 WHOQOL Spirituality, Religion and Personal Beliefs (WHOQOL SRPB; O'Connell et al. 2006).....	24
3.4 Předloha pro rozhovor.....	25
3.5 Profily respondentstva.....	29
4. Empirická část- prezentace výsledků.....	31
4.1. Jak popisuje respondentstvo svou zkušenost s aktivismem.....	31
4.1.1 Motivace k zapojení.....	31
4.1.2 Funkce a význam skupiny:.....	34
4.1.4 Podoba skupiny.....	37
4.1.5 Postoje ke skupině.....	39
4.2 Je respondentx spirituální?.....	40
4.2.1 Emoce.....	40
4.2.2 Přesvědčení a postoje.....	43
4.2.3 Vztah k mimo-lidské či neživé přírodě.....	48
4.2.4 Jiné skupiny/ organizace/ obor:.....	51
4.2.5 Vzory/ Inspirace:.....	54
4.2.6 Změněné stavy vědomí:.....	58
4.3. Reflexe diskurzu, politické implikace.....	59
4.3.1 Hypotéza Gaia.....	59
4.3.2 Formulace otázek z Pražského dotazníku spirituality.....	62
4.3.3. Reflexe ukázek.....	64
4.3.4. Přítomnost mýtu, Filosoficko-spirituální přesah.....	68
5. Diskuze.....	72
5. 1 Limity výzkumu.....	77
6. Závěr.....	79
Seznam použitých zdrojů.....	81

1. Úvod

Výzkumným problémem práce Průniky ekologického aktivismu a spirituality - případová studie je, zda a případně jak členové a členky ekologicky aktivistických skupin vnímají spiritualitu jako podstatnou ve spojení se svým aktivismem. Cílem je zmapovat, zda a eventuálně jaké u nich existují mezi těmito fenomény průniky a interakce. Předmětem studia je to, jak jednotliví členové a členky tento vztah vykládají, popisují a jak s ním zacházejí.

Obsah praktické části představuje kvalitativní výzkum, který se zaměřuje na získání a analýzu polostrukturovaných rozhovorů s členstvem ekologicko-aktivistické skupiny hnutí Univerzity za klima, v kombinaci s teoretickou rešerší na téma spirituality a environmentálního aktivismu.

Téma práce vzniklo na základě osobní zkušenosti autorky, která byla několik let aktivní členkou komunity praktikující buddhistická učení a následně se stala členkou aktivistické skupiny, která se na půdě Vysoké školy uměleckoprůmyslové (UMPRUM) snažila o prosazování edukace ohledně klimatické krize, zapojení tématu do výukových osnov a obecně o plnění třetí role univerzit(Služba společnosti, její přímé společenské působení). Výsledkem konfrontace obou zkušeností a osobního pozvolnému odklonu od náboženské praxe je úvaha, zda v obou zkušenostech existují určité formy podobných motivací, nástrojů a naplňovaných potřeb. Ambicí této práce tedy je zjistit, zda je pojem spirituality v prostředí ekologického aktivismu relevantní a jaké podoby spirituality a její funkce zde lze nalézt, a to konkrétně na příkladu skupiny Univerzity za klima (dále UZK).

Je třeba dodat již v úvodu, že při sledování názorů ve veřejném prostoru na environmentální hnutí se přirovnávání aktivistických skupin k náboženským skupinám objevuje jako kritika jejich kredibility skrze napadení racionálních motivů hnutí (Podoba této kritiky je popsána v kapitole “*Kritika environmentálních hnutí jako radikálních a iracionálních*”). Moje práce je touto skutečností nevyhnutelně ovlivněna. Tato rétorika totiž umožnila negativně vymezit, co je na propojení těchto dvou fenoménů – tedy spirituality a klimatického aktivismu – v této práci důležité.

Autorka v této práci používá genderově neutrální češtinu. Jedná se především o používání genderově neutrální slovesné koncovky x, používání neutrálních forem slov (respondentstvo, osoby atp.), která by jinak vyžadovala generické genderování, a další postupy.

2. Teoretická část

2.1 Vymezení základních pojmů

2.1.1 Aktivismus

Ondřej Císař v knize *Politický aktivismus v České republice* (2008) uvádí, že v teoretickém rámci studií o zájmových skupinách, kolektivním jednání a sociálních hnutích se rozlišuje mezi starým, novým a radikálním politickým aktivismem. Starý aktivismus zahrnuje odbory a zemědělské zájmové skupiny, které se historicky vyvinuly z dělnického hnutí a mají hierarchickou organizační strukturu, orientaci na vyjednávání, úzký vztah k politickým institucím a materialistické požadavky. Nový aktivismus zahrnuje environmentální a lidskoprávní organizace, které se zaměřují na kvalitu života, životní prostředí a práva menšin a znevýhodněných skupin. Tyto organizace se od starého aktivismu liší v organizačních formách, odklonu od ekonomických zájmů a závislosti na externích zdrojích. Radikální aktivismus je protihráčem politického systému a odmítá požadavky starého a nového aktivismu.

V České republice je starý aktivismus reprezentován odbory a zemědělskými organizacemi, které si udržely relativně privilegovanou pozici ve vztahu k rozhodovacím procesům. Nový aktivismus se projevuje prostřednictvím environmentálních a lidskoprávních organizací, které získaly politickou agendu. Tyto organizace často získávají finanční podporu od zahraničních dárců. Kromě těchto dvou forem aktivismu se v České republice vyskytuje také radikální aktivismus, který je v opozici vůči politickému systému a předchozím dvěma typům aktivismu.

Starý aktivismus se zaměřuje na mobilizaci většího počtu jednotlivců, zatímco nový aktivismus preferuje nečlenské profesionalizované skupiny a transakce mezi organizacemi. Radikální aktivismus často kritizuje nové organizace za nedostatečnou mobilizaci jednotlivců a neschopnost působit jako zázemí pro sociální hnutí.

Hnutí Univerzity za klima se pohybují někde na pomezí nového a radikálního aktivismu. Pořádají sice protesty, ale snaží se i o jednání s politickou aparaturou či součinnost s profesionalizovanými hnutími, jako je například hnutí Duha, jehož členové a členky se pravidelně účastní programu pořádaného UZK.

Císař jako zásadní pro východní Evropu uvádí rozlišování aktivismu transakčního a participačního, na základě jeho relačních aspektů a individuální účasti (Petrová a Tarrow,2007). Autoři uvádí dvě dimenze aktivismu:

- 1) Individuální účast – zda se lidé účastní voleb, připojují se k dobrovolnickým organizacím nebo se účastní demonstrací a protestů.
- 2) Relační aspekty aktivismu – zda a jak se dobrovolnické organizace a skupiny angažující v oblasti zájmového prosazování vzájemně ovlivňují, jak spolupracují s politickými stranami a mocenskými orgány - jestli se sdružují kolem společných zájmů, zakládají sítě pro pravidelnou komunikaci a sdílení informací, nebo se spojují pro společné tlaky na tvůrce politiky. A také, jestli se jejich působnost rozšiřuje od lokální úrovně až k rozhodovacím procesům na národní a mezinárodní úrovni.

Ná základě těchto dvou dimenzí uvádí dva typy aktivismu: transakční a participační.

- 1) Transakční aktivismus se vztahuje k vazbám a interakcím mezi organizovanými nestátními aktéry a politickými stranami, mocenskými orgány a dalšími institucemi. Zahrnuje vytváření trvalých nebo dočasných vztahů, spolupráci a jednání s cílem ovlivňovat politická rozhodnutí a prosazovat zájmy.
- 2) Participační aktivismus se zaměřuje na rozsah a účast jednotlivců a skupin v občanském životě, zájmových skupinách, volbách a dalších demokratických procesech. Zahrnuje aktivity jako volby, účast veřejnosti na rozhodování, zapojení do dobrovolnických organizací a účast na demonstracích.

Oba tyto typy aktivismu jsou podle nich důležité pro posílení občanské společnosti, politického angažmá a prosazování změn ve společnosti, mohou spolu vzájemně souviset a doplňovat se, přičemž jejich kombinace může přinést pozitivní změny a posílit občanskou angažovanost a demokratické procesy.

Nás tedy podle této definice zajímá jak participační podoba aktivismu, tedy účast respondentů v hnutí UZK a jejich aktivity, tak transakční aktivismus, ve smyslu vztahů ve skupině a jejich cílů .

Z psychologického hlediska se toto rozdělení dá vztáhnout na motivace k zapojení do aktivismu na úrovni jednotlivce a na sdílené přesvědčení ve skupině, které ukládá aktivity a cíle, které skupina sleduje a na základě kterých se utváří chápání aktivismu jednotlivými respondenty.

2.1.1.1 Prefigurace

Tento termín se často vyskytuje v rozhovorech s respondenty, krátce jej zde tedy představíme. V článku Lukáše Rychetského *Rozhovor s antropologem Bobem Kuříkem o nových strategiích protestních hnutí* (2015) je termín uveden jako “*strategie boje, která se snaží okamžitě a prakticky implementovat správu společnosti založenou na sebeorganizaci, decentralizované horizontalitě, konsensu, zodpovědnosti a demokracii zdola.*” Tak vytváří protestní hnutí alternativní model světa a přímo konkurují současným systémům, které jsou ze své podstaty utlačující. V USA se tato strategie dá sledovat od šedesátých let, v Evropě se prosazuje od vzniku autonomního hnutí squatterů a různých subkultur v 90. letech. V rámci aktivistických hnutí se prefigurace stala principem, který určoval metody organizování a rozhodování v jednotlivých skupinách tak, aby samotný akt provozování aktivismu zároveň předznamenával podobu společnosti, ke které má jejich aktivita vést.

2.1.1.2 Nerůst

Dalším pojmem, který se často objeví v rozhovorech s respondentsvem je nerůst. Z rozhovorů vyplývá, že to jeden ze zásadních myšlenkových směrů pro členy UZK a proto jej zde krátce definujeme, jak pro obeznámení čtenářstva s termínem, tak pro lepší pochopení východisek hnutí.

Ve knize *Prosperity Without Growth: Economics for a Finite Planet* (2009) popisuje Tim Jackson hnutí Nerůst: “ [...] je ekologické aktivistické hnutí, které vzniklo s cílem řešit ekologické problémy a kritizovat neustálý ekonomický růst. Jeho hlavním záměrem je přesvědčit společnost, aby přehodnotila současný model neustálého růstu a zaměřila se na udržitelnost, spravedlivé rozdělování zdrojů a zlepšení kvality života.”

Hnutí Nerůst klade důraz na snižování spotřeby, efektivní využívání zdrojů a podporu alternativních, ekologicky šetrných způsobů života. Zastává názor, že neomezený ekonomický růst není udržitelný a vede ke vyčerpání přírodních zdrojů, znečištění životního prostředí a k sociálním nerovnostem.

Nerůstoví aktivisté se angažují v různých oblastech, jako je podpora sdílené ekonomiky, zlepšování energetické efektivity, ochrana přírodních rezervací, boj proti nadměrné produkci a plýtvání, podpora lokálních a udržitelných zdrojů potravin, a prosazování zodpovědného podnikání.

2.1.1.3 Kritika environmentálních hnutí jako radikálních a iracionálních

Pro uvedení této kapitoly se zdá být vhodné začít často skloňovanou radikalitou environmentálních hnutí, která je spojovaná s kritikou iracionality. O vývoji aktivistických hnutí v České republice mluví ve své disertační práci *Tmavozelený svět* (2015) Arnošt Novák, který se zabývá analýzou radikálních ekologických hnutí v České republice po roce 1989. Jeho výzkum se zaměřuje na devadesátá léta, kdy existovalo české environmentální hnutí s formálními organizacemi, neformálními sítěmi a konfrontačním repertoárem jednání. Autor se věnuje i opomíjené roli anarchistického prostředí vztahující se k ekologickému hnutí. V zahraničí byl zaznamenán anarchistický vliv na radikalizaci environmentálního hnutí, který přispěl k vzniku hnutí environmentální přímé akce.

Environmentalistická hnutí se podle Nováka zpočátku zaměřovala na různé protestní akce a postupně se začala orientovat na téma klimatické spravedlnosti a pořádání edukačních a aktivizačních akcí, jako jsou Climate Camps (Několikadenní akce demonstující udržitelný způsob života, podporující vznik a udržování environmentálně aktivistických hnutí a neposledně organizaci přímých protestních akcí proti institucím nesoucí odpovědnost za změnu klimatu (*Klimakemp a smysl přímých akcí*, Novák, 2017)). Přestože na první pohled tyto typy akcí mohou působit jako úsilí nesouvisejících skupin, Novák ve svém výzkumu dokládá, že se jedná o jedno hnutí, které se adaptuje na nová témata a v některých případech ustupuje od veřejně prezentovaného radikalismu. V současnosti některé ekologické organizace využívají méně konfrontační přímé akce, které byly špatně přijímány veřejností, a více se zaměřují na politický tlak či edukaci veřejnosti.

Ústup radikality hnutí tematizuje i socioložka Hana Librová v článku *Religiózní rysy environmentálních hnutí: Environmentalismus a náboženství* (2010) a přímo jej spojuje s kritikou založenou na předpokládané spiritualitě či podobnosti s náboženskými skupinami. Tvrdí, že se environmentální hnutí vyznačují určitou nereflektovanou religiozitou, což podkládá práci historika Thomase R. Dunlapa, který tvrdí, že radikalnost hnutí vychází z morálních imperativů podobných náboženským narativům či sentimentům, na základě toho pak přirovnává environmentální hnutí k náboženským skupinám. Librová dodává, že v environmentálních hnutích je například hodně hledajících křesťanů, i když naznačuje, že se to propisuje spíše na motivační rovině než do politiky hnutí. Upozorňuje také na negativní konotace, které se spojují s náboženstvím či spiritualitou, a ukazuje, jak tyto konotace pronikají i do diskusí o environmentálních hnutích. Někteří lidé označují tato hnutí jako religiózní a tedy iracionální. Autorka zmiňuje například rétoriku Václava Klause, který hnutí

přímo označoval za náboženská, či texty některých akademiků, kteří hnutí umenšují právě na základě přirovnání k náboženským praktikám a potvrzují stereotypy o aktivistech, které vznikly v zahraničí v 70. letech a u nás v 80. a 90. letech.

Librová tvrdí, že spojitost mezi environmentalismem a náboženstvím, tak jak je používána v českém politickém, akademickém a novinářském prostředí, je zjednodušující a nereflektuje ani změny, které ve struktuře hnutí proběhly, ani heterogenitu skupin. To dokládá pomocí práce Bohuslava Binky, který ve své publikaci *Zelený extremismus: Ideje a mentalita českých environmentálních hnutí* (2008) zkoumá problematiku přeměny radikality hnutí a podává přehled vývoje environmentálního hnutí, které podle něj ve svém vývoji zahrnuje některé spirituální či náboženské ideje, nicméně se postupně profesionalizuje a spíše se napojuje na politické struktury a od těchto myšlenkových směrů se postupně distancuje.

Při výběru respondenstva proto záměrně nevyhledávám osoby, které se považují za spirituální. Důvodem je, že na základě těchto zjištění bude účelem práce mimo jiné si utvořit představu o tom, jestli tento průnik skutečně existuje a jak sama skupina tato „osočení“ za spirituality reflektuje a jak je vstřebává, bez ohledu na to, jestli se její členové a členky jako spirituální chápou. To je zásadní kvůli tomu, že spiritualita u ekologicky aktivistických skupin je nahlížena především právě přes pocit, že se zde plošně objevuje jakási zelená víra (Bron Taylor, 2010.), nebo specifické mytologie, jak například navrhuje Jan Kozák v podcastu *Spirituála* (Senft, 2023, 4:00-9:00).

Ačkoliv se taková tvrzení ve veřejném diskurzu objevují, například ve zmíněné epizodě pořadu *Spirituála*, zdá se oprávněné namítat, že nejsou vždy podložena výzkumem v konkrétních skupinách, a to pak může vést k argumentu, aplikovanému plošně, že agenda těchto hnutí nevychází z racionálních závěrů, ale z mytologie či víry, charakterizované romantizací přírody a apropiačním, plošným přejímáním přístupů k přírodě či rituálů podobných praktikám různých přírodních náboženství, a zjednodušení environmentálních hnutí na jakousi new age spirituální skupinu. A to i přesto, že environmentální hnutí pokrývají širokou škálu přístupů a motivací a je pravděpodobně dramatickým zjednodušením takto shrnout postoj nebo pohnutky celé skupiny.

Zmíněný sociolog Jan Kozák poskytl *Deníku N* rozhovor s názvem *Životy trávíme v pavučině symbolů a podle toho utváříme i svůj vztah k přírodě* (2023), v němž jsou některé z těchto názorů popsány, uvedeme zde tedy několik zásadních bodů článku:

Existuje podobnost mezi environmentálním hnutím a náboženstvím, protože oba mají silné prvky mýtů a symbolů. Původní (křesťanské) náboženské představy ovlivňují naše chování ve vztahu k přírodě, a to způsobem, jakým jsme si ji podmaňovali. Sociální mýty vznikají kolem problémů jako je změna klimatu a biodiverzita a mají silný etický náboj. Vědecká data poskytují fakta, ale způsob, jakým je interpretujeme a sestavujeme do příběhů, má mýtický charakter. V rámci mýtů o změně klimatu se objevuje narativ o ráji, pádu a apokalypse, který působí na emocionální rovině. Existuje rozdílné vnímání odolnosti a křehkosti přírody, které se odráží v různých přístupech k ochraně životního prostředí. Dualismus mezi civilizací a přírodou je protikladem, který představuje výzvu pro ekologické myšlení. “Přírodní” je vnímáno pozitivněji než “umělé”, i když obě mohou mít své negativní aspekty. Moderní společnost se od přírody vzdaluje a vytváří si bezpečný prostor měst a uměle vytvořených prostředí. Příroda je romantizována. Označení něčeho za “náboženské” či “spirituální” je vnímáno negativně a vede to k zapírání těchto aspektů.

Zdá se tedy vhodné v této práci zaměřit na to, zda se takové tendence v hnutí skutečně objevují, v jaké podobě, a ověřit, zda uvedený závěr není značnou generalizací, pokud jej nevnímáme pouze v kontextu průniků aktivismu a spirituality na úrovni jednotlivých členů hnutí UZK.

Téma průniků spirituality a environmentálního aktivismu se tím zároveň stává nepopíratelně politickým, což může vést k odmítavým postojům vůči projevům spirituality, například v knize *Enlightenment now* Stephena Pinkera (2018, s. 11–39), ve které autor tvrdí, že mainstream environmentálních hnutí se napojil na takzvaný „greenismus“, který je podle něj nebezpečnou pseudonáboženskou ideologií legitimizující nezájem o utrpení druhých lidí, ospravedlněný upřednostňováním ochrany přírody.

Tato tvrzení podle Librové za prvé vedou k plošné diskreditaci environmentálních hnutí jako iracionálních a za druhé přivádí členstvo těchto hnutí k odmítání jakékoliv spirituality.

Jako důležité se tedy jeví poskytnout prostor pro reflexi těchto postojů samotnými členy a členkami environmentálních hnutí, na místo záměrného vyhledávání spirituálních jedinců a potvrzování domnělé hodnotové homogenity skupiny, která je velká a různorodá. Proto jsou v poslední části dotazníku použity příklady uvedeného negativního diskurzu propojujícího fenomény aktivismu a spirituality, na základě kterých je respondentstvu poskytnut prostor tuto retoriku reflektovat.

2.1.2 Spiritualita

V této podkapitole se pokusím o syntézu vybraných definic spirituality a vymezení toho, co bude spiritualitu charakterizovat pro tento výzkum. Pojem má v odborné literatuře mnoho významů, které se mění v závislosti na účelu výzkumu, proto je třeba termín pro tuto práci vymežit, aby byl srozumitelný následující postup, včetně otázek, které budou nástrojem strukturování rozhovorů.

Jak uvádí Pavel Říčan (2007, s. 33–35), pojem spirituality se vyvíjel nejprve od užšího, křesťanského chápání duše jako entity oddělené od těla k širšímu významu a užití pojmu. Zásadním pro vznik a vydělení pojmu spirituality od křesťanského kontextu je podle Říčana sekularizace Západu a vytvoření kultury nezávislé na tradičním náboženství společně se vznikem averze vůči církvím. Popisuje vznik hnutí, zejména v období 60. let, která se snaží zachovat hodnoty západního humanismu a obohacovat je o principy vycházející z východních náboženství, které jsou do nenáboženské spirituality zahrnované navzdory tomu, že pocházejí právě z náboženského kontextu, který je v našem prostředí však většinou definován vymezením se proti západním náboženstvím.

Říčan přistupuje k problematice spirituality a její definice pomocí dvou otázek. Za prvé: jak psychologicky vystihnout podstatu spirituality? A za druhé: jaký je vztah mezi spiritualitou a náboženstvím?

K první otázce podává výčet autorů s různými přístupy, které zde pro přehled vyjmenujeme.

- 1) Spiritualita chápána jako hledání posvátná, jako vztah k transcenci, hledání smyslu, propojenosti, transcence a nejvyššího lidského potenciálu.
- 2) Spiritualita chápána jako prožitek nejvyššího významu – jedinec považuje něco za transcendentní nebo za věc velké hodnoty (v profánním či sakrálním rámci), přesvědčení o vyšší síle přesahující člověka, jako intenzivní prožitek, blažený či děsivý.
 - U popisu spirituality jakožto prožitku Říčan uvádí předpoklad, že prožitek svého nositele může ovládnout, nadchnout nebo alespoň motivovat, fyzicky a psychicky posilovat, osvětlit poznáním, vytrhnout z běžné existence nebo strhnout k hrdinskému činu.
- 3) Zvláště uvádí Abrahama Maslowa, který v rámci svého humanistického přístupu razil pojem žitého humanistického náboženství, jenž je velmi blízký některým definicím

spirituality, a jako důležitý rys uvádí vrcholnou zkušenost (*peak experience*), a Ottu Rudolfa, který říká, že spirituální prožitek může být i subtilní, a tedy nijak bouřlivý.

V druhé otázce Říčan spiritualitu popisuje jako funkci náboženství, která se nachází v jeho jádru, jako něco, co má vztah k posvátnu, ale zároveň představuje širší pojem, který zahrnuje množství aktivit motivovaných nejen nábožensky.

Něco podobného popisuje Lucy Bregman v článku *Spirituality Definitions: A Moving Target* (2012) popisuje odklon od původního významu zakotveného v křesťanství k existenciálnímu, širšímu pojetí spirituality. Popisuje posun od binárního chápání spirituality, tedy od osoby a objektu víry (například Boha), ke stavu, ve kterém je spiritualita součástí osobnosti, aniž by byl nutný vnější náboženský ideál, který umožňuje oddělení spirituality od náboženství.

V návaznosti na toto vymezení spirituality je uveden pohled Bryana J. Zinnbauera, který spiritualitu chápe jako kategorii nadřazenou náboženství, jež ale může být i nenáboženskou a na náboženství nezávislou. Například prožitky extáze lze zažívat zcela nezávisle na náboženských organizacích nebo specifickém učení – při pobytu v přírodě, při požití halucinogenu, při porodu nebo při jiné existenciální události. V Zinnbauerově pojetí je náboženství charakterizované tím, že je organizované, má příslušné instituce, nauky a předpisy, a tím se od spirituality liší.

Zajímavé pro nás může být rovněž humanistické, sekulární pojetí spirituality podle Davida N. Elkinse (Elkins in Ondřej Vávra, *Spiritualita u studentů pomáhajících profesí*, 2015), který popisuje devět dimenzí „nenáboženské“ spirituality, a to:

- 1) Transcendentální dimenzi: Víra v něco nadpozemského, kontakt s neviditelným světem.
- 2) Dimenze smyslu a cíle života: Porozumění významu a naplnění vlastní existence.
- 3) Dimenze životního poslání: Vnímání svého poslání a odpovědnost k životu.
- 4) Posvátnost života: Víra v naplněnost bytí a prožívání pocitů úcty, úžasu a údivu.
- 5) Dimenze spirituálních vs. materiálních hodnot: Ppochopení, že nejvyšší uspokojení není dosaženo hmotnými statky.
- 6) Dimenze altruismu: Empatický vztah k druhým, smysl pro sociální spravedlnost a nezištná láska a činy.
- 7) Dimenze idealismu: Vizionářský pohled na zlepšení světa a směřování k vyšším ideálům.

- 8) Uvědomování si tragického: Povědomí o bolesti, utrpení a smrti, které přináší existenciální vážnost a paradoxně zvyšuje radost ze života.
- 9) Dimenze vlivu spirituality: Vliv vlastní spirituální orientace na život a vztah k sobě, druhým, přírodě a všemu, co je považováno za konečné.

Tyto konkrétní dimenze je možné přehledně aplikovat na výpovědích respondentstva. Zůstává pak otázkou, zda je potřebné je definovat jako spirituální a zda nemohou být chápány nezávisle na spiritualitě spíše jako hodnotová orientace.

2.1.2.1 Hlubinná ekologie (*Deep ecology*)

Zajímavý pro nás může být termín „hlubinná ekologie“ (*deep ecology*), genezi jehož významu v článku *Earth and nature-based spirituality* popisuje Bron Taylor (2001, s. 179-183), Hlubinná ekologie jako filosofický směr byla zavedena filosofem Arne Næssem. Ten jí definoval jako postoj, pro který má „veškerý život hodnotu, nehledě na jeho užitečnost pro lidské bytosti, a proto by všemu životu mělo být umožněno pokračovat ve svém evolučním vývoji.“. Taylor tvrdí, že Naessův termín je založen na jeho spirituálních zážitcích v přírodě a udává tedy jakousi její „posvátnost“.

Taylor navíc podotýká, že termín prošel vývojem a nabyl mnoha významů, které byly ovlivněny různými směry, a to od protináboženských hnutí po východní nábožensko-filosofické směry či new age hnutí, které všechny termín přijaly za svůj.

To je pro nás v souvislosti s ekologickým aktivismem jeden z prvků, který by mohl v rámci spirituality vstupovat do chápání vztahu k přírodě v rámci environmentálního aktivismu, ačkoliv je otázka, zda se hlubinná ekologie dá skutečně považovat za spirituální postoj či hnutí, a jestli právě výklady jako tento nepřispívají k interpretaci termínu jako spirituálního, i když se nejedná o jeho podstatu.

Pro nás je nicméně zásadní, že hlubinná ekologie je jedním z konceptů využitých ke zkoumání spirituality v *Pražském dotazníku spirituality* (Říčan, Janošová, 2005), konkrétně při tvorbě otázek strukturující rozhovory.

V rozhovoru budeme také pracovat s příkladem z přednášky *Only A Catastrophe Can Save Us* (Žižek, 2023, 54:23), který chápe výraz jako označení pro ideologii romantizující přírodu, zastupovanou osobami, které si neuvědomují její krutost.

2.1.2.2 Transcendence

Podle knihy *Psychologie náboženství* Olgy Pechové (2011, s. 15) je transcendence formou sebe-přesahu, nalezitelnou prakticky u každého jedince. Podle této definice je tedy problematické tvrdit, že se jedná o spirituální kvalitu.

Pro tuto práci je tento popis transcendence zajímavý tím, že s jeho pomocí můžeme definovat jemnější podoby spirituality, například pocity příslušnosti k individuum přesahujícímu celku či pocity úžasu nebo jiných intenzivním prožitků.

2.1.2.3 Hypotéza Gaia

Marcel Rejmánek ve svém článku *James Lovelock (1919–2022) a půlstoletí teorie Gaia (2022)* uvádí teorii Gaia jako hypotézu navrženou Jamesem Lovelockem a Lynn Margulisovou, která pojímá planetu Zemi jako integrovaný a sebeorganizující se systém, který udržuje podmínky vhodné pro život.

Podle hypotézy Gaia je Země vnímána jako komplexní kombinace biosféry a jejího prostředí, kde živé organismy interagují se svým prostředím a výrazně jej tak ovlivňují. Centrálním tvrzením hypotézy je, že život na Zemi aktivně ovlivňuje chemické a fyzikální podmínky planety tak, aby byly příznivé pro udržení života. To zahrnuje regulaci teploty, atmosférického složení, cyklů živin, pH oceánů a dalších aspektů. Lovelock teorii pracovně nazýval „kybernetický systém s homeostatickými tendencemi“. Název Gaia později navrhl jeho přítel, spisovatel William Golding.

Hypotéza Gaia upozorňuje na různé zpětné vazby a mechanismy, které umožňují udržení stability prostředí. Příklady zpětných vazeb zahrnují mechanismy, jako je regulace atmosférických plynů v rámci biosféry (např. fotosyntéza a dýchání organismů) a ovlivňování slunečního záření a teploty povrchu Země prostřednictvím oblačnosti.

Přínosem hypotézy může být například zvednutí povědomí o vzájemné závislosti organismů a procesů na Zemi. Kritikou pak například fakt, že hypotéza Gaia nese rysy antropocentrizujícího pohledu, že jako vědecká teorie je netestovatelná a také to, že feedback organismů není vždy homeostatický a pro udržení ideální atmosféry nápomocný.

Pro tuto studii je nicméně zajímavá především reakce respondenstva, jejich postoj k teorii, obeznámenost s ní, vnímání antropocentrizace Země nebo samotného názvu Gaia.

2.1.2.4 Mýtus

V *Sociologické encyklopedii* (Justoň, Nakonečný, 2020) je mýtus definovaný jako speciální druh příběhu, který často odpovídá skutečnosti a obsahuje symbolickou hodnotu. Ve významu přeneseném se slovo „mytický“ používá k označení jevu, instituce nebo předmětu, který je výjimečný nebo nepravděpodobný. Mýtus obvykle nemá jednoho autora či autorku, ale je předáván vyprávěním z generace na generaci, a tak získává nadpřirozený charakter. Mýty často vyprávějí o legendárních postavách a rekapitulují lidské zkušenosti. Jsou anachronické, odehrávají se v dávných dobách mimo čas. Mýtus je formou sociální interakce, která obsahuje prvky sociální identity a vytváří sledovatelné vztahy.

Mýtus má také psychologický význam. Je součástí lidské řeči a má strukturu a chování blízké jazyku. Mýty jsou složeny z mytémů, které jsou komplexnější než lingvistické znaky. Mýty představují sociální modely a často zobrazují opak reality. Jsou plné zápasů a explicitních opozic, které musí být vyřešeny. Mýty mají také formální vztahy k sociálním skupinám a slouží jako médium pro předávání modelů společnosti dětem.

V sociologii a sociologii umění se mýty studují jako součást světového názoru, prakticko-orientačních funkcí a sociální integrace. Existuje také proces demytizace, který se zabývá odstraňováním mytických prvků. Moderní mýty vznikají v oblasti vědy, politiky, ekologie a kolem významných událostí a osobností. Tyto mýty mají rysy věrohodnosti a symboliky a ovlivňují sociální chování a vzorce.

Z našeho hlediska je mýtus zajímavý jednak proto, že respondentstvo reflektuje ukázkou podcastu spirituála s Janem Kozákem (Senft, 2023, 4:00–9:00), ve kterém tvrdí, že mýtus je v environmentálně aktivistických skupinách přítomný, jednak pro analýzu dat a snahu nalézt odpověď na otázku, zda skutečně přítomný je.

2.1.3 Definice spirituality v kontextu klimatického aktivismu pro tuto práci

Pro tuto práci bude spiritualita v kontextu klimatického aktivismu chápána jako způsob vztahování se k přírodě a společnosti, pocit sounáležitosti s realitou, která přesahuje jednotlivce a může umožňovat pocity transcendence, kterou respondent jako spirituální reflektuje. V rámci této definice je spiritualita nadřazeným pojmem náboženství, a tedy ho obsahuje, může být ale přítomná a chápána i mimo něj (Říčan, 2007, s. 50). V rámci dotazníku bude zásadním vodítkem hlubinná ekologie, která se dle Taylora (Taylor, 2000, s. 271) spojuje s ekologickými hnutími už od 70. let a která se objevuje se rovněž v Pražském

dotazníku spirituality (Říčan, Janošová, 2005) jako jedna z hlavních měřených dimenzí, kde je chápána jako pocit propojenosti s přírodou a posvátné odpovědnosti za ni (eko-spiritualita).

V této práci se tedy pokusíme prozkoumat komplexněji chápané, méně reduktivní vymezení spirituality. Ta tedy v našem pojetí může pramenit z obdivu k přírodě, být definována pouze subjektivně na úrovni jedince a nemusí mít nic společného s nadpřirozenými entitami či mytickými představami. Může to být obdiv ke kráse mikroorganismů, nebo ustrnutí nad systémem proměn počasí. Ústředním motivem by tedy – kromě víry a klasičtějšího chápání spirituality a “nadpřirozené” transcendentality – mohl například být i pocit vytržení z vědeckého poznávání, které nás svým způsobem rovněž přesahuje, umožňuje nám překračovat individuální lidskou zkušenost a může být chápáno nejen jako praktické, ale i jako krásné. Zkoumání této definice bude provázeno kritickou reflexí, zda je takové vymezení potřebné.

Irenne Becci například ve studii *Sensing Subtle Spirituality among Environmentalists:*

A Swiss Study (2021) pojmenovává přítomnost jemné spirituality mezi ekologicky zaměřenými osobami, které praktikují meditaci, neidentifikují se s náboženstvím a nejsou členy náboženských organizací. Tuto spiritualita pojmenovává jako "jemnou zelenou spiritualitu". Vyznačuje se podle ní pragmatickým vztahem k přírodě a každodennímu životu, a není spojována s mystikou či transcendencí. Lidé s touto spiritualitou sdílejí progresivní hodnoty, politicky levicovou orientaci a angažují se v ekologickém aktivismu s cílem prosazovat etickou péči o lidi a přírodu. Jejich spiritualita je flexibilní a přizpůsobivá individuálním podmínkám. Tato studie také ukazuje, že tato forma spirituality aktivně ovlivňuje veřejné a kolektivní rozměry ekologického aktivismu a přispívá k zvýšení povědomí o environmentálních otázkách.

K propojení spirituality a aktivismu je zajímavé poznamenat, jak píše Jakub Jahl ve svém článku *Ďábel v zeleném* (2022, s. 420), že tradiční náboženství (podle knihy Brona Taylora *Dark Green Religion*, 2010) s environmentální tematikou přicházejí až v návaznosti na kritiku ze strany environmentálních aktivistů, kdežto new age náboženství v sobě mají vztah k přírodě často zabudovaný od svého vzniku (Jahl v článku rozebírá například vztah satanismu k environmentálnímu aktivismu). Vztah těchto dvou fenoménů je tedy poměrně složitý a přináší také značnou ambivalenci v postojích členstva environmentálních hnutí a může vést k jejich redukci na new age hnutí.

3. Empirická část- metodologie

3.1 Výzkumné cíle a otázky

Hlavní otázkou, na kterou se snažíme v této práci odpovědět je, jaké existují v hnutí Univerzity za klima (UZK) průniky mezi environmentálním aktivismem a (subjektivně pocíťovanou) spiritualitou na individuální a skupinové úrovni. Protože je téma ze své podstaty složité, další podotázky jsou například: jaké motivace mělo respondentstvo k zapojení se do aktivistických skupin, jaké potřeby si tím naplňuje, jaký má vztah s přírodou, zda vnímá své prožívání jako spirituální, zda zažívá prožitky transcendence, zda reflektuje přítomnost spirituality či mýtu v environmentálních hnutích, potažmo zda a jak reflektuje diskurz spojující spiritualitu a environmentální aktivismus.

3.2 Metodologie a analýza dat

Sběr dat byl proveden pomocí metody polostrukturovaného rozhovoru, která byla vybrána za účelem co nejpodrobnějšího pochopení pohledu respondentstva na předložená témata. Otázky byly založeny na definicích spirituality a aktivismu uvedených v teoretické části, a na ukázkách diskurzu o překryvech spirituality a environmentálních hnutí.

Všem osobám z respondentstva byli položeny podobné otázky na základě předlohy, které jsem v případě potřeby rozšiřovala doptáním, aby bylo možné výpovědi mezi sebou porovnávat. (Švaříček & Šedová, 2007).

K analýze materiálů byla použita metoda tématické analýzy, ve které byl přibližně použit postup podle kroků uvedených v knize *Kvalitativní výzkum: Základní teorie, metody a aplikace* (Hendl, J., 2005), a to následovně: Proběhlo seznámení se s daty pomocí přepisu a opakovaného čtení, následovalo vygenerování počátečních kódů u jednotlivých rozhovorů, na základě toho následovalo generování širších témat zásadních pro výzkum, u kterých byl zkoumán podrobněji kontext a jejich možné souvislosti s výzkumnou otázkou, vymezení a pojmenování témat a jejich shrnutí, jejich pojmenování a ilustrování citacemi a výkladem v této výzkumné zprávě.

Kvůli rozsahu se omezujeme na vybrané pasáže z rozhovorů, protože celý jejich přepis je poměrně objemný. Vybrány jsou části, které jsou zajímavé pro témata zkoumaná výzkumem, ačkoliv rozhovory obsahují množství dalších zajímavých témat a informací, například o podobě skupiny. Nejsou to jen pasáže striktně se týkající spirituality v propojení s aktivismem, ale například i části, ze kterých je zřejmé, že ačkoliv byla například položena návodná otázka, respondent nastíněným směrem neodpovídal, či části užitečné pro pochopení podoby skupiny, vztahu respondenta k ní a podobně, které nám umožní nahlédnout do charakteru fungování hnutí a členům v něm, které může být pro naše téma rovněž návodné. Kvůli charakteru sběru dat byli citace upraveny z přepisu mluvené řeči, tak, aby byly srozumitelné a přehledné a byl zároveň co nejpřesněji zachován jejich význam.

Rozhovoru předcházelo vyplnění informovaného souhlasu, ze kterého se respondentstvo dozvědělo, že rozhovory budou nahrávány, analyzovány a použity v této práci. Bylo jim sděleno, že rozhovor mohou přerušit, zpětně z něj odstoupit, či neodpovídat na otázky, které jsou jim nepohodlné.

Důležité bylo ujištění o anonymitě respondentstva. Údaje které by mohly vést k identifikaci jednotlivých osob byly odstraněny, tak aby daná osoba nebyla snadno dohledatelná.

3.3 Výběr respondentstva

K rozhovoru bylo přizváno sedm osob, které jsou aktivním či byli*y aktivním členstvem hnutí UZK. Byly osloveny čtyři ženy a tři muži. Záměrně byly osloveny osoby se širokou škálou studovaných oborů: čtyři osoby studují technické nebo přírodovědné vědy, tři osoby sociální a humanitní obory a jedna osoba umělecký obor v kombinaci s přírodními vědami; tři členové a členky respondentstva studují více než jeden obor. Toto kritérium bylo zvoleno proto, aby bylo možné pozorovat potenciální rozdíly mezi respondentstvem a nebo se alespoň vyhnout ovlivnění výsledků v souvislosti se studovanými obory, a to na základě předpokladu, že studovaný obor bude ovlivňovat postoje k ekologickému aktivismu. To je specifikem zkoumané skupiny, které může být výhodou v tom, že umožní nahlédnout chápání průniků fenoménů z pohledu různých oborových a vědeckých paradigmat.

Každý rozhovor trval hodinu až hodinu a půl a skládal se ze tří hlavních okruhů uvedených v následující kapitole.

3.4 Struktura rozhovoru

Struktura dotazníku je rozdělena na čtyři části. První část se ptá na pochopení aktivismu dotazovanou osobu, její postavení ve skupině, motivaci k zapojení a jeho podobě. Druhá část je volně založená na vybraných otázkách z Pražského dotazníku spirituality (PSQ) a dotazníku spirituality WHOQOL. Tato část slouží k určení, zda je respondent podle těchto otázek spirituální. Je zde zároveň využita možnost – vyplývající z kvalitativního přístupu – společně s respondentem kriticky reflektovat jednotlivé otázky a způsob, jakým nahlíží spiritualitu a koncept hlubinné ekologie. Třetí část otevírá téma diskurzu spojujícího spiritualitu a ekologický aktivismus. Respondentstvo je na základě ukázek vyzváni diskurz zhodnotit a reflektovat, do jaké míry popisované jevy pozorují v UZK a ostatních hnutích, se kterými mají zkušenost. Čtvrtá část sestává z doplňujících otázek, kritiky či námětů respondentstva a je zde poskytnut prostor k informované reflexi rozhovoru, bude-li o to mít respondentstvo zájem.

3.4.1 Pražský dotazník spirituality

Při tvorbě rozhovoru bude Pražský dotazník spirituality (Říčan, Janošová, 2005) použit jako podklad pro tvorbu otázek. Pro účely práce je vhodný proto, že se zaměřuje na různé dimenze spirituality a nerozlišuje náboženskou a nenáboženskou spiritualitu. Vybírám z něj některé otázky, které odpovídají tématu práce. Otázky budou v další části rozhovoru kriticky reflektovány s ohledem na volený slovník („matka“, „posvátný“ atp.) a předpokládané koncepty s následující diskuzí, jak jinak by mohla spiritualita v souvislosti s ekologickým aktivismem vypadat.

Na základě faktorové analýzy vybralo autorstvo Pražského dotazníku spirituality pět dimenzí, které v jeho rámci hodlalo zkoumat: 1) *Mystická zkušenost (pocit sjednocení s něčím, co člověka přesahuje, absolutní vnitřní klid, extatická fascinace uměním atd.)*. 2) *Eko-spiritualita (pocit jednoty s přírodou a posvátné odpovědnosti za ni – Země jako matka, strom jako bratr, úcta k přírodě živé i neživé)*. 3) *Pospolitost (radost z lidské sounáležitosti a blízkosti v „souznění duší“, ohromení jednotou v rozmanitosti atd.)*. 4) *Etické zaujetí (touha začít znovu a lépe, děs z možnosti nevratně pokazit svůj život, obdiv k mimořádnému dobru u druhých lidí, soucit s trpícími a znechucení zlem atd.)*. 5) *Latentní monoteistická zkušenost (fascinace „nejvyšší pravdou“ a „nejvyšší realitou“, smrt jako „návrat domů“ atd.)*.

Zde je seznam otázek převzatých z PSQ a upravených pro účely tohoto výzkumu:

- Silně cítím, že naše Země patří zvířatům stejně jako lidem (hlubinná ekologie).
- Vědomí sounáležitosti mi pomáhá překonávat životní nesnáze (sounáležitost).
- Stalo se mi, že pro mě čas, prostor a vzdálenost ztratily jakýkoli smysl (mystické prožitky).
- Někdy se děším toho, jak strašně bych mohl*a zkažit svůj život v důsledku zanedbání péče o své okolí (svědomitá starostlivost).
- Odpovědnost za přírodu je naším nejvyšším, posvátným závazkem (hlubinná ekologie).
- Někdy mě zaplaví soucit se všemi bytostmi, jež trpí (etický entuziasmus).
- Někdy hluboce prožívám, že země je mou matkou (hlubinná ekologie).
- Prožil*a jsem někdy úplné sjednocení se Zemí a veškerým životem (mystické prožitky).
- Mívám chvíle, kdy se mi hnusí zlo ve mně i mimo mě (svědomitá starostlivost).
- I neživé přírodě náleží nejvyšší respekt a úcta (hlubinná ekologie).
- Někdy toužím věnovat celý svůj život boji dobra proti zlu (etický entuziasmus).
- Jsou chvíle, kdy celou svou bytostí toužím po tom, aby všechny bytosti byly šťastné (etický entuziasmus).
- Prožil*a jsem setkání s takovou mocí a vznešeností, že jsem se toho až zděsil*a. (mystické prožitky)

3.4.2 WHOQOL Spirituality, Religion and Personal Beliefs (WHOQOL SRPB; O'Connell et al. 2006)

Dotazník WHOQOL-SRPB obsahuje 32 otázek, které pokrývají aspekty kvality života související s duchovností, náboženskostí a osobním přesvědčením. Tento nástroj byl vyvinut na základě rozsáhlého pilotního testu 105 otázek v 18 zemích po celém světě. Výsledný nástroj s 32 položkami je používán pro testování spirituality v souvislosti s kvalitou života, představami jednotlivců o jejich postavení v životě v kontextu kultury a hodnotových systémů, ve kterých žijí, a ve vztahu k jejich cílům, očekáváním, standardům a zájmům.

Zde je seznam otázek převzatých z WHOQOL a upravených pro účely tohoto výzkumu:

- Do jaké míry vám jakákoli spojitost se spiritualitou pomáhá překonávat obtížné situace?
- Do jaké míry vám jakákoli spojitost se spiritualitou pomáhá snášet stres?

- Do jaké míry nacházíte smysl života?
- Do jaké míry vám péče o jiné lidi přináší smysl života?
- Do jaké míry cítíte, že váš život má určitý smysl?
- Do jaké míry vás duchovně oslovuje krása?
- Do jaké míry zažíváte pocity inspirace / vzrušení ve svém životě?
- Do jaké míry dokážete pociťovat úžas z okolí? (např. příroda, umění, hudba)

3.4 Předloha pro rozhovor

Před samotným rozhovorem: Představení se, vyplnění informovaného souhlasu, vysvětlení podoby hovoru, případné otázky.

1. část: *Jak popisuje respondentstvo svou zkušenost s aktivismem.*

- Co je pro Vás aktivismus?
- Jste momentálně v nějaké aktivistické organizaci? Jak byste popsalx svou činnost v hnutí UZK (Univerzity za klima)?
- Umělx byste popsat motivace, které vedly k vašemu zapojení?
- V čem je pro Vás organizování se v (UZK) přínosné a nápomocné?
- Pomáhá Vám sounáležitost ve skupině překonávat osobní životní nepříjemnosti a obtíže?
- Jak se cítíte mezi členstvem UZK?
- Jaký pro Vás má členství význam na společenské rovině?
- Jaký je Váš vztah k přírodě, z čeho vyvěrá?
- Jaké filozofické, teoretické či aktivistické přístupy považujete za podstatné a pro Vás zásadní? (literatura, umění, další hnutí ap.)

2. část: *Mohlo by být respondentstvo podle dotazníků spirituální? (Tato část je volně založená na dotaznících, jež jsou zmíněné v předchozí kapitole. To má pomoci při zvážení, jestli by zpovídáná osoba mohla být spirituální a jakou má jejich spiritualita případně podobu.)*

- Jakými způsoby se vyrovnáváte s náročnými situacemi, stresem či úzkostí?

- Řekli byste, že jste v životě něčím inspirovaní? Je něco co Vás ve vašem životě motivuje?
- Jaké pocity ve Vás vzbuzuje příroda? Jaké výtvarné umění a hudba? Zažíváte v souvislosti s nimi silné prožitky?
- Souhlasíte s tím, že Země patří zvířatům, houbám, rostlinám a dalším živým organismům stejně jako lidem?
- Pokud souhlasíte, co pro Vás toto vědomí znamená? Platí to i pro řeky, lesy, minerály, ekosystémy a neživou přírodu?
- Myslíte si, že zvířata (i ostatní organismy) mají inherentní, bytostně danou hodnotu, aniž by byla chápána optikou užitečnosti pro člověka?
- Jsou zvířata lidem rovna?
- Jaké pocity ve Vás vzbuzuje nešetrné zacházení s živou i neživou přírodou?
- Jaké je pro Vás na citové úrovni být součástí společnosti, která ničí životní prostředí?
- Dá se říct, že odpovědnost za ochranu přírody je náš závazek či odpovědnost?
- Cítíte obavu, že jsme jako společnost schopni zdecimovat planetu nebo nenávratně a výrazně její ekosystém poškodit?
- Prožíváte empatii s utrpením ostatních lidí, zvířat, organismů a bytostí?
- Mohu Vás poprosit o konkrétní příklad toho, co jste si při předchozí otázce představil?
- Prožil jste někdy zážitek změněného vědomí, změněné vnímání času, prostoru, vzdálenosti?
- Je Vám vlastní pocit, že něco přesahuje Vaši individualitu či běžnou realitu?
- Prožíváte nějak skutečnost, že patříte do velkého, přesahujícího systému, cyklu či celku přírody? Jak si ho představujete?

3. část: *Politické implikace propojování spirituality a ekologického aktivismu. Chápání tohoto diskurzu respondentstvem. Dá se generalizovat něco jako pocit země „matky“? Musí být úcta k přírodě posvátná, aby byla spirituální?*

– Jak vnímáte hypotézu Gaia? (Není-li respondenstvu známá, krátce teorii představím. Tato otázka má vést k zjištění, jestli respondentstvo zareaguje při nabídnutí hypotézy na její vědeckou podobu či na „spirituální“ vyznění jejího názvu a jak se postaví k výše uvedené kritice, která zahrnuje upozornění na přílišnou spekulativnost a blízkost hypotézy k filosofické teorii.)

– Toto jsou ukázky z nejmenovaného dotazníku. Jak vnímáte následující formulace?

„Někdy hluboce prožívám že země je mou matkou.“

„Odpovědnost za přírodu je naším nejvyšším posvátným závazkem“

– Setkala jsem se s tím, že jsou ekologicko-aktivistická hnutí označovaná jako pseudonáboženská, jako „greenismus“ apod.. Co si o tom myslíte? Zde uvedení několika příkladů:

Jan Kozák v podcastu *Spirituála: Přítomnost mytického vyprávění*, podoba „mýtu“ v environmentálních skupinách. Objevuje se dle něj romantizace přírody a života lovců-sběračů, nebo například chápání zemědělství jako „znásilňování matky země“ pokračující kolonialismem, současnost jako nejhorší doba atp.) (Senft, 2023, 4:00–9:00).

Steven Pinker v knize *Enlightenment now* (2019, str 139): "*Počínaje 70. lety se hlavní proud ekologického hnutí přiklonil ke kvazi-religiózní ideologii nazývané greenismus, kterou lze najít v manifestech aktivistů jako jsou Al Gore, Unabomber a papež František.*"

Zelená ideologie začíná obrazem Země jako nedotčené ingénue, která byla znesvěcena lidskou chamtivostí. Jak to vyjádřil František ve své encyklice Laudato Si': "Náš společný domov je jako sestra, se kterou sdílíme náš život [...]" Stejně jako mnoho apokalyptických hnutí je i greenismus prošpikován misantropií, včetně lhostejnosti k hladomoru, shovívavostí se hrůzostrašnými fantaziemi o vylidněné planetě a srovnávání lidí s hmyzem, patogeny a rakovinou, podobné nacistickým porovnáním. Například Paul Watson z hnutí

Sea Shepherd napsal: „Musíme radikálně a inteligentně snížit lidské populace na méně než miliardu. [...] Vyléčení těla z rakoviny vyžaduje radikální a invazivní terapii a stejně tak vyléčení biosféry od lidského viru bude vyžadovat takový radikální a invazivní přístup.“

Podobný argumentační postup používá i Slavoj Žižek (naturalistic fallacy, ideologie romantizující brutální přírodu, nepochopení přírodních procesů atp.; Žižek, 2023, 54:23): *“Jedna ideologie, kterou nesnáším, je hlubinná ekologie [...] je tajně antropocentrická [...] zachraňování životního prostředí [...] co tím myslí, je udržování prostředí, ve kterém můžeme žít [...] arogantní představa, že příroda sama o sobě je nějak harmoničtější, ale my, vykořisťovatelé a egocentristé, jsme jí vyvedli z rovnováhy [...] Ekologie je pro mě ambivaletní [...] prohlášením pravé ekologie je, že příroda je naše matka, a je to špinavá děvka [špinavá zde zhruba ve smyslu katastrof, které vedli například ke vzniku nerostných surovin jako ropa a uhlí] nespádněte do jednoduché ideologie [...] relativizujeme všechno [...] žádná autorita, nic nedotknutelného [...] ekologie flirtuje s touto bezpodmínečností - máme přírodu, která klade limity [...]*”

(Respondentstvu byl texty předkládány nepřeložené, v původním znění.)

- Nedojde- li v rozhovoru na téma hlubinné ekologie: Vyskytuje se v environmentálních hnutích nějaký sdílený filosoficko-spirituální přesah či duchovní nadstavba? Jak byste ji popsali? Co pro vás znamená termín „hlubinná ekologie“?
- Objevuje se v ukázkách (případně v souvislosti s hlubinnou ekologií) pokus o diskreditaci environmentálních hnutí jako domněle iracionálních?

4. část: *Prostor pro případné otázky a další komentář, kritické zhodnocení otázek. Jaký má zpovídaná osoba z rozhovoru pocit? Jak na ni v průběhu působil? Co si myslí o samotném výzkumu?*

- Ráda bych Vám poskytla prostor pro další komentář. Například, jak jste vnímali pokládané otázky? Jak jste se při rozhovoru cítili? A podobně.

3.5 Profily respondentstva

Respondentka 1 studuje společensko-vědní obor, je jednou z nejdéle působících členek UZK, v hnutí je hodně aktivní. Uvádí, že její matka je křesťanka, ona věřící není, důležitým vzorem je pro ni skauting, má k němu však kritický vztah.

Respondentka 2 studuje společensko-vědní obor. Je velmi aktivní, spravuje sociální síť, věnuje se organizaci. Cítí se jako „killjoy“, kritik. Je u ní citelný pocit zodpovědnosti za skupinu, včetně udržování citivosti vůči škále témat, například zabraňování vývoje skupiny směrem k elitářství. Rovněž uvádí jako důležitou předlohu skauting.

Repondent 3 studuje přírodovědný obor. V hnutí je přibližně půl roku a jeho hlavní motivací i aktivitou je pořádání vzdělávacích akcí. Chce tak rozšířit aktivismus mezi osoby z technických a přírodovědných oborů, cítí, že existují vůči aktivistům z těchto kruhů předsudky. Pro řešení považuje za zásadní právě interdisciplinaritu.

Respondentka 4 studuje kombinaci společensko-vědního a přírodovědného oboru. V hnutí je aktivní dlouho, původně se cítila jako centrální člen, nyní se cítí méně aktivní a méně jako součást kolektivu. Je katolička. Svoji výchovu v katolické rodině a vlastní víru popisuje jako faktor, který ovlivňuje její vztah k přírodě a motivace k aktivismus, rovněž v kombinaci se skautingem.

Respondent 5 studuje na přírodovědný obor fakultě. V hnutí je přibližně rok, pomáhá zařazovat „nováčky“, účastní se organizace akcí, především po technické stránce, spravoval sociální síť. V různých hnutích je aktivní již od střední školy, v aktivismu byl podporován doma. Popisuje období na střední škole, ve kterém praktikoval meditace, které vedli k prožitkům transcendence.

Respondent 6 studoval na přírodovědný obor a v současnosti studuje na sociálně-vědní oboe v kombinaci s přírodovědným oborem. V hnutí je velmi aktivní, je zakládajícím členem jedné z poboček UZK. Byl aktivní i v jiných hnutích. Je cítit velmi silný vztah k přírodě. Také se u něj objevuje silně motiv skautingu, jako předlohy k aktivismu.

Respondentka 7 studuje umělecký a započala rovněž studium přírodovědného a zemědělského oboru. Není už aktivní výhradně v UZK, ačkoliv to byla první aktivistická skupina, ve které se organizovala. Pohybuje se napříč skupinami a pomáhá s natáčením akcí a

propagací. Je aktivní i v menších, radikálnějších skupinách a je u ní cítit pozitivní vztah k alternativní spiritualitě. Popisuje prožitek transcendence po požití halucinogenu.

4. Empirická část- prezentace výsledků

4.1. Jak popisuje respondentstvo svou zkušenost s aktivismem

4.1.1 Motivace k zapojení

Tento kód mapuje co respondentsvo motivuje k praktikování aktivismu.

R1 aktivitu chápe jako naplňování zodpovědnosti. Zároveň jí aktivita pomáhá se zbavovat úzkosti z klimatické krize.

„Zbavuje to úzkosti z klimatické krize. Samozřejmě ne úplně, ale mám potom pocit, že si v roce 2050, až začnou první – nebo začnou, nejde o žádný bod zlomu, ale kdy zkrátka budou viditelné první velké změny – tak si budu říkat, jo, ale já jsem se s tím něco snažila udělat.“

R2 se chtěla do některého z aktivistických hnutí zapojit již dlouho. Hnutí UZK vybrala z praktických a časových důvodů, jinak by se zapojila do jiného hnutí. Co se týče motivací k aktivismu, mluví o snaze zlepšovat veřejné věci, na kterých jí záleží. Mluví o frustraci, „nasrání“, vzteku spíše než o klimatickém žalu. Chce dělat něco, co jí připadá smysluplné a čím může tlačit na systémovou změnu.

„Hmm ale myslím si, že v těch otázkách klimatických vlastně určitě, že to vedlo k tomu cíli – nebo cíli, je to furt nějaký proces, ale že mám pocit, že jsem si pojmenovala, že mi dává spíše smysl tlačit na systémové změny, než jít tou cestou individuální potřeby. Tak jsem se zapojila do nějakého kvalitního kolektivu, a to je vlastně maximum, co v téhle pozici můžu dělat.“

R3 jako jednu z motivací pro zapojení uvádí snahu vnést téma ekologické krize do výuky na univerzitách a obecně zlepšení vzdělávání v těchto otázkách:

„[Důležitý pro mě] bylo vlastně přenést nějaký ty témata a konverzace na vysoký školy, protože z mojí zkušenosti tam prakticky žádný předmět nebyl, kde by se zmiňovala klimatická krize nebo něco takového. A právě mi přišlo, že nějaký vzdělávací akce můžou pomoci. Myslím si, že už je toho poměrně dost nebo rozšířený, ale vlastně i částečně pro nás to byl další způsob, jak dát vědět o naší existenci a vlastně možnost, jak přilákat nové lidi nebo vlastně přijít do kontaktu s těma lidmi, který nás možná neznaj nebo můžou být mít nějaký předsudky nebo něco takového.“

Společenské a kulturní nastavení je podle **R3** zásadní pro řešení klimatické krize a proto chápe aktivismus jako důležitý: je pro něj rozšířením jeho vědecké odborné práce. Zároveň pro sebe vnímá jako zásadní obeznámenost s humanitními vědami, které umožňují získání perspektivy možného celospolečenského řešení klimatické krize a interdisciplinaritu. Popisuje deziluzi z politického systému, už nemá pocit, že lidstvo ví, kam míří. Do politiky je podle něj třeba aktivně zasahovat.

„Když se člověk podívá na krizi, které čelíme, tak vidí, že to není tak jednoduchý, ale záleží to na dané společnosti a kulturním nastavení. Že to prostě jenom technické řešení nemá.”

R4 mluví o aktivismu jako o splátce dluhu a jako o povinnosti. Významnou motivací je pro ní i to, že by ráda měla děti a cítí odpovědnost za to, chovat se tak, jak chápe, že je potřeba, když i na ně bude velký nárok žít zodpovědně.

„Není to definice, takže to tak nemusí být, ale někde jsem četla, že aktivismus je splátka způsobu života, který žijeme, nebo něco takovýho. Nevím kde a od koho to bylo, ale hodně se mi to líbilo. Přijde mi to vlastně až skoro jako povinnost, být nějak aktivní, a nevím, jestli to zrovna musí být tak, že začneš dělat aktivismus...”

R5 uvádí, že téma aktivismu je pro něj důležité dlouhou dobu, už na střední se stal veganem a téma ochrany přírody „prožíval“. O klimatických změnách věděl už z domova, matka ho v aktivitě podporovala.

„Věděl jsem o klimatických změnách už nějakou u dobu, i když si to teda do detailů nepamatuju. Věděl jsem o tom už domova, protože moje mamka dělá ekologii. Někdy asi ve třetíku jsem se stal veganem. Myslím si, že to s tím trošičku souviselo, nebylo to úplně vážný, ale trochu jsem tu ochranu přírody prožíval. Když se pak naskytla tady ta příležitost, bylo to pro mě docela jednoduchý, začít dělat ty věci.”

Energii k aktivismu mu dodala účast na klimakempu od hnutí Limity jsme my.

R6 k aktivitě na vysoké škole motivoval předmět, ve kterém se učili o přímých akcích v environmentálních hnutích, to bylo jeho první setkání s „tvrďším“ aktivismem.

„Moje první setkání s tvrďším aktivismem bylo v předmětu na environmentálních studiích, která studuju, ‚Přímá akce v environmentální hnutí‘, kde jsme se bavili o tom, co je to přímá akce, co je to občanská neposlušnost a tak dál. Dělalí jsme akční trénink, kde jsme se učili, co je blokáda a další suprový věci. A taky to mělo skvělý teoretický zázemí, ten předmět, vlastně

tehdy jsem si řekl, ty jo, to mi dává hrozně velkéj smysl, chci se do něčeho takovýho zapojit, a pak jsem v létě jel do Německa na Ende Gelände.“

Před zapojením do UZK byl členem v hnutí Limity jsme my a účastnil se climacampu a blokády německého hnutí Ende Gelände. To pro něj byl silný zážitek a zjistil, že právě to mu dává smysl.

„Ende Gelände je hnutí, které pomocí přímé akce blokad fosilní infrastruktury usiluje o rychlé ukončení spalování fosilních paliv, kvůli změnám klimatu. Na tom klimakempu, kam jsem jel, jsem vůbec nikoho neznal, tak jsem z toho měl docela obavy a říkal jsem si, ty jo, to je docela drsný, ale dává mi to smysl a chci to zkusit, tak prostě uvidíme, jak to dopadne. No a potom jsme dva dny blokovali uhelný důl a spali tam a bylo to fakt hrozně super. Byl to pro mě hodně silnej zážitek, kterej mi otevřel cestu. Tam jsem si řekl, že tohle je něco, co mi dává smysl a co je pro mě silný.“

Pro R7 byla příroda důležité téma už od střední školy, byla k zájmu o ni vedená rodinou. Silným motivem je pro ni také pocit odpovědnosti za privilegia, do kterých se narodila.

„Mám trošku problém s tou zodpovědností, vnímám, že nám odpovědnost dělat alespoň něco, když už jsem se narodila do tak nějak dobrých podmínek, do vyšší střední třídy, ale není to asi úplně zdravý.“

Když jí umřela kočka, zasáhlo jí to, padla na ni environmentální úzkost kvůli vědomí utrpení zvířat, které je součástí klimatické krize. Dalším impulsem bylo přečtení článku o environmentální krizi, levicové orientaci, antikapitalismu a o politické versus osobní zodpovědnosti. „Levičáctví“ a antikapitalismus zmiňuje jako důležité motivace.

„Zajímala jsem se o životní prostředí už na střední, trošku jsem k tomu byla vedená i od táty, od 13 jsem byla vegetariánka, takže jsem prostě k tomu měla nějaký vztah. Pak pro mě byl ten impuls to, že mi umřela kočka a já jsem pocítila environmentální úzkost. Asi se mi to propojilo s ostatníma zvířatama. Začala sem bejt hrozně nasraná na lidi. Samozřejmě ne kvůli tý kočce, že jo, ta neumřela kvůli klimatické krizi, ale kvůli ostatním zvířatům, která trpí kvůli lidem a tak. A pak jsem četla jeden článek, asi na Alarmu, a v tom článku byl pojmenovaný rozdíl mezi osobní a politickou odpovědností. To, že budeme třídít odpad a kupovat si bezobalový věci nám prostě už nepomůže a tu energii, kterou vkládáme tady do těch malejch, osobních rozhodnutí, má větší smysl vložit tak, že půjdem něco řešit na zastupitelstvo kolektivně. A

přednášky Arnošta [Nováka] nebo i [Václava] Janoščíka mě dovedly k levičáctví a antikapitalismu.“

4.1.2 Funkce a význam skupiny:

R1 říká, že skupina je hodnotná sama o sobě, je to politická síla.

„Mám pocit, že vytváříme nějaký společenství, který pro mě má smysl i samo o sobě, mám pocit, že to je politická síla, která je nějak, trochu vidět. Třeba já mám vždycky problém u voleb, protože nevím, koho mám volit. Tady se cítím, že dělám politiku jinak.“

Zároveň vnímá jako důležité být mezi lidmi sdílejícími podobné hodnoty a cíle. Prostředí skupiny popisuje jako bezpečné.

„Mám hodně velký štěstí na skupiny přátel, ve kterých se pohybují, v tom, že všichni jsou většinou dost znalí kontextu, ve kterém žijeme. Je pro mě občas těžký mluvit s někým, kdo – teď to bude znít strašně loupě nebo zle – třeba smysl svého života vidí v tom, že celý den sedí v knihovně a za 10 let napíše doktorát na Hegela a zveřejní to. Samozřejmě to respektuju a přijde mi důležitý, aby existovali takoví lidé, ale někdy mám při setkání s nimi pocit, že tohle není to, co by všichni lidi na světě měli řešit, teď tu máme problém, který je skutečně prioritní. V kolektivu Univerzity za klima mám skupinu lidí, které tuhle myšlenku mají taky, mají teoreticky nějaký jiný zájem, který samozřejmě taky uskutečňují, ale chtějí věnovat kus svého času něčemu, co považují za ten nejaktuálnější problém. V tomhle ohledu je to asi nejbezpečnější prostředí.“

K významnosti aktivit UZK a jejich dopadů je **R1** ostražitá.

„Tím právě, že člověk má pocit, že to je třeba o trochu smysluplnější, než jít s někým na pivo, tak si musí dávat pozor, aby pak někdy chodil s někým na pivo a neměl furt pocit, že dělá důležitý aktivismus, protože on ve skutečnosti není až tak důležitý a společensky významný.“

R2 uvádí jako důležitou funkci prefiguraci – jít jako skupina příkladem, tento výraz se objeví u více respondentů. Zároveň nevnímá jednotlivá hnutí jako oddělená, naopak, chápe jejich úsilí jako společné.

„Obecně, když se mě na to někdo ptá, tak si myslím, že to spíš definuju každodenností a tím fungováním, protože si myslím, že se necítím definovaná nějakými ‚výsledky‘ toho hnutí, protože jednak vnímám, že je to komplexnější otázka, někdo udělá deset neúspěšných akcí a

jedné si pak média všimnou, ale není to zásluha toho konkrétního hnutí, ale třeba nějakého širšího hnutí, nebo nějaké dlouhodobější snahy. Asi to vnímám víc jako prefigurativní funkci, dělat věci tak, jak si myslím, že by se měly dělat.“

Mluví o tom, že aktivita jí pomáhá naplňovat pocit „smysluplnosti“, pomáhá jí „omýt se“ od pocíťované viny ze svého privilegia, ze kterého vyplývá odpovědnost participovat, snažit se vyvažovat nespravedlnost.

„Když začnu od takových až primitivních potřeb, tak mě to hodně saturuje potřebu cítit se nějak smysluplně. Když jsem se vzdělávala v nějakých tématech nebo když se v mém okolí začalo mluvit o kolonialismu, tak jsem začala cítit vlastně dost velkou vinu za to, že jsem bílá, za to, že žiju ve střední Evropě. A myslím si, že je to částečně snaha se do nějaké míry omýt, nebo, jak to říct, snažit se to nějak vyvažovat, tu nespravedlnost, na který vlastně taky nějak participuji.“

Zároveň vnímá svoji aktivitu v UZK jako osobně přínosnou, naučila se zde plno věcí, například spravovat sociální síť.

R3 hodnotí jako přínosné seznámení se s nehierarchickým principem vedení skupiny a jeho praktikování, vystoupení ze známého prostředí a komfortní zóny (například účasti na protestech).

„Přišlo mi hrozně zajímavé, že jsem přišel do úplně jiného prostředí, do formy nehierarchického organizování nebo fungování nějakého kolektivu, že jsem mohl vidět, jaký jsou všechny ty mechanismy, jak se s tím dá pracovat a jak to často třeba nefunguje, ale lze to nějak reflektovat a snažit se to zlepšovat. To pro mě bylo hodně přínosný a obecně asi nějaké vystoupení z komfortní zóny, – když je nějaký pochod nebo demonstrace, nebo prostě nějaký protest, pořád to pro mě není úplně komfortní.“

Od špatného pocitu nebo úzkosti mu pomáhá vyvíjet aktivitu v hnutí, dává mu to pocit smyslu a činnost v kolektivu ho zároveň baví.

„Asi to pro mě funguje ve smyslu, že když vidím ten problém a jsem si ho vědom, tak bych chtěl přispívat nějakým řešením, který mi dává smysl. Činnost UZK mi pomáhá tím, že děláme něco, co třeba, možná, má nějaký smysl. Možná to nemá velký dopad, ale práce i ten kolektiv je fajn a baví mě to. To je taky důležitý naplňování potřeby aktivněji něco dělat.“

Dodává, že protože se v hnutí setkávají často, je pro něj skupina i důležitým místem pro socializaci.

R4 rovněž udává že význam hnutí neleží v jednotlivých skupinách, ale v „ekosystému“ různých hnutí. Zmiňuje také to, že členství přináší určitý sociální kapitál.

„Ale přišlo by mi smysluplné to co dělá skoro každé klimatický hnutí, přijde mi dobrý ten ekosystém. Do UZK jsem se prostě zapojila, protože jsem tam měla osobní kontakt. Má to pro mě smysl a přináší to taky nějaký sociální kapitál.“

R5 vidí jako důležité, že UZK vytváří místo pro aktivitu vysokoškolských studentů. Popisuje, že kromě ochrany klimatu je pro něj významné i to, že jsou ve skupině lidé, se kterými si rozumí, má tam přátele. Kdyby nebyl v UZK, byl by v jiné podobné skupině.

„Vnímám to i tak, že v roce 2019 to byla reakce na to, že na středních školách už někdo, kdo se takhle organizuje byl, a že je tam to volný místo, aby něco takového dělali i lidi na vysokých školách. Přijde mi zároveň, že na vysoké škole je to specifické tím – já jsem to aspoň tak měl – že je na takovou aktivitu víc vlastního času a vlastní iniciativy, takže se hodí, aby tu byl nějaký takovýhle kolektiv lidí.“

„Mimo tu ochranu klimatu a takhle je pro mě osobně důležitý, že jsou tam fajn lidi, s kterými si rozumím a mezi kterými se cítím dobře. Takže určitě to splňuje roli socializace. Ppo schůzce nebo o pauze se bavím s kamarádama a kamarádkama. Kdyby nebylo UZK, tak bych byl pravděpodobně někde v Limitech, protože věřím v to, že je potřeba nějaká změna.“

R6 aktivita pomáhá zvládat negativní pocity vycházející z faktu, že žije v neudržitelné společnosti a umožňuje mu naplňování pro něj zásadních hodnot (obdiv k přírodě, její ochrana ad.). Také zmiňuje, že se díky hnutí učí novým schopnostem a získává kontakty a sociální kapitál.

„Je to pro mě zaprvé možnost učit se různé nové věci, třeba v tom, jak se organizovat. Organizujeme spoustu workshopů a vzdělávacích aktivit, který se díky tomu učím, získávám spoustu kontaktů a sociální kapitál. A zároveň je to pro mě možnost, jak vůbec nějak zvládat žít v situaci, kdy vím, že žiji v neudržitelném systému, ve společnosti, která se řítí do klimatický krize, vím, že až budu dospělý, až budu mít děti, tak budu žít v tomhle světě. V této situaci to pro mě je nějaký snesitelný morální východisko, že nesesdím se založenýma rukama, ale můžu něco dělat. Zároveň jsem poměrně optimista a věřím v to, že jiný svět je možný, že

můžeme reálně něco změnit, i když z realistického pohledu si nemyslím, že se podaří udržet oteplení pod dva stupně, ale třeba jo. Pravděpodobně se to ale nepodaří.“

R7 vidí význam skupiny například ve vytváření nehierarchické struktury nebo měnění principů, pomocí kterých fungujeme. To je pro ni ještě důležitější než jednotlivé akce. Znovu tak popisuje dalšími respondenty zmiňovanou prefiguraci.

„Už jenom organizování, vytváření nehierarchických struktur a společný rozhodování mi přišlo v tu dobu vlastně strašně důležitý. Víc než jednotlivý akce – to, že se učíme fungovat na jiných principech, než na kterých je tady ten systém postavený, což jsou principy, který nás všechny utlačují.“

Říká rovněž, že jí sdílení pocitů ve skupině a podobný pohled na svět ve skupině pomáhá cítit se, že není sama.

„Potkávání se s lidmi a vůbec to, že vím, že v tom nejsem sama a že ty pocity prožívá i někdo jiný a podobně vidí svět, tak to pomáhá, určitě.“

4.1.4 Podoba skupiny

R1 říká, že UZK je oproti ostatním environmentálně aktivistickým skupinám poměrně homogenním kolektivem.

„Extinction rebellion byly moc fajn, ale byla to prostě míň homogenní skupina, byly tam ezo-matky a starý ekologický aktivisti, který ten svět popisují jinejma slovy.“

Dodává ale, že skupina není vždy jen podpůrnou, sounáležitou strukturou, někdy je náročná na údržbu a organizaci, dochází k rozepřím, je náročné se účinně organizovat.

„Ty kolektivy ale samozřejmě nejsou jenom nějaké podpůrné kolečko, není to jenom to, že se sejdeme a povídáme si o tom, jak cítíme beznaděj a smutek. Tím, že se snažíme zároveň dělat nějaký akce, tak narážíme i na to, že občas nejsme jenom sounáležitý kolektiv. Občas – tím, že jsem hodně aktivní – jsem nasraná na ostatní, že třeba neudělají nějaký věci, co řekli, že udělají. I když jsou aktivistický kolektivy skvělý, tak nejsou samozřejmě ráj.“

Zároveň jsou ve skupině aktivně budovány dobré společenské vztahy i mimo organizaci akcí, aktivně se spolu snaží relaxovat.

„Teď jsme měli náročnou akci, na který jsme se, ona nebyla nakonec až tak velká, ale ta příprava byla prostě hodně velká, tak jsem se vysílili, tak teď se snažíme naplňovat relax a třeba jsme spolu jeli na puťáček, setkáváme se i třeba jenom na pivo a tak. Takže to vlastně nějak přesahuje i do společenských a osobních vztahů a aktivit, přátelství.“

Skupina momentálně přehodnocuje svou podobu a je rozkročená mezi různými formami, např.: vzdělávání, stávky, happeningy. Nachází se tedy na pomezí toho, jaký typ aktivismu zde bude prováděn.

„Teď hodně řešíme, jestli jsme stávkové hnutí a jestli třeba budeme dělat na podzim další stávku. Trochu se přikláníme k tomu, že ne. Máme nějaký pravidelný akce, přednáškový večery a tak, ale ty vlastně nejsou primární. Občas jsme dělali happeningy, ale taky jsme chodili na Friday [Fridays for future – hnutí na středních školách, pozn. L. H.] stávky, to začalo, když jsem v hnutí ještě nebyla.“

Důležitá se zdá být obecná změna zacílenosti aktivit nad rámec původního působení UZK, od působení na veřejnost k nátlaku vůči firmám. Zmiňovány jsou opakovaně například některé významné postav uhelné energetiky, jako je Daniel Křetínský nebo Zdeněk Bakala.

„Už i Letzte Generacion v Německu přestává pomalu blokovat silnice [...] i Extinction rebellion, který se hodně zaměřovali na veřejnost, se podle mě teď kloní spíš k tomu, že se budou zaměřovat na fosilní korporace a miliardáře, různý zlý firmy, a v Česku u nás je toho taky docela hodně [...]Třeba Limity jsme my jsou primárně v kampani EPH must fall! proti Křetínskému nebo dělali [...] blokády dolů nebo teď koksovny, viníků znečištění a tak podobně. Fridays for future a my vlastně cílíme primárně na vládu, která zase má možnost regulací, ale taky se účastníme akcí Limitů a jejich Reset kampaně proti Křetínskému v Brně. Brněnský UZK taky hodně jdou proti Křetínskému. Klimakemp proti koksovňě a Zdeňku Bakalovi a jeho návaznosti na Heimstaden byl vlastně proti sociální nespravedlnosti.“

Opakujícím se tématem je rovněž nehierarchické vedení, které je uplatňováno za účelem zlepšení vztahů ve skupině, na základě minulých zkušeností UZK nebo zkušeností z jiných skupin. Konkrétně jde o viditelnost některých osob, které by jinak ze svého zapojení příliš těžili, což způsobuje podle **R1** problémy.

R2 také mluví o fungování skupiny. Říká, že ji považuje za bezpečné prostředí, protože se zde odehrává aktivní péče o skupinu, procesy jsou nahlas pojmenovávány a to pomocí metod, jež vychází z nehierarchického vedení.

„Nahlas se pojmenovávají procesy, jak to tam funguje. Na schůzce si vysvětlíme signály, tenhle člověk nějak tu diskuzi uvádí, ale neznamená to, že je vedoucí, protože jindy to bude někdo jiný. Mám pocit, že aby nějaké nehierarchické prostředí fungovalo, tak musí být opečovávaný a pojmenovaný ty procesy a že se nám to docela daří, takže to je pro mě – nevím, jestli bych řekla bezpečný, nebo spíš transparentní, ale určitě to tomu přidává.“

Podle **R3** je společenské a kulturní nastavení zásadní pro řešení klimatické krize. Proto chápe aktivismus jako důležité rozšířením své vědecké práce. Mluví o tom, že vědecké myšlení je zaměřené na úzký okruh konkrétního vědění, chybí mu propojení s praxí a interdisciplinarita.

„Vědecké myšlení je zaměřené na velice úzký okruh svého vědění, což je dobrý, ale nějaká mezioborovost tam poměrně chybí.“

R5 uvádí, že z technických oborů je v environmentálně aktivistických skupinách méně lidí, panuje v nich totiž větší nedůvěra v racionalitu skupin.

„Už jsem nad tím spoustukrát přemýšlel[...] a vlastně nevím moc, kde přesně se to bere [...] ten rozdíl je docela dramatickej, [...] na klimatickou demošku ti prostě lidi z matfyzu nepůjdou.“

Dodává, že si myslí, že názor, že aktivisté problematice nerozumí (obzvláště ti z humanitních oborů) přetrvává a nejspíš i bude, přestože v hnutích přibývá osob z přírodovědných oborů.

„Spousta lidí zmiňuje, že lidi z humanitních věd tomu nerozumí a tak dále [...] ale od stávky roku 2019 se účastnictvo těch akcí nějakým způsobem pozměnilo. Je tam víc lidí z přírodních fakult.“

4.1.5 Postoje ke skupině

R1 reflektuje přístupnost a srozumitelnost skupiny. Je podle ní nepravděpodobné, že někdo „mimo“ osoby z aktivistických či akademických kruhů bude mít zájem aktivistům naslouchat a je třeba to reflektovat.

„Je hezký, že reflektuji nějaký svoje privilegium, ale [...] představa, že někdo [...] kdo má nějakou normální práci, mě bude chtít poslouchat, je podle mě mylná, a je to tak v pohodě. Podle mě je spíše důležitý to, jak nad tím přemýšlím. Je třeba v tý politický akci cílit prostě na ty nejbohatší a na ty mocné. A skrze to se snažit dělat společnost spravedlivější.“

U **R2** je cítit silný pocit příslušnosti ke skupině. Sama říká, že je to její primární skupina. Obecně se u většiny respondentů objevuje velmi pozitivní postoj ke skupině, jak se objevilo už v kódu *Podoba skupiny*. Cítí se bezpečně, skupina je podle ní transparentní, dostatečně homogenní, aby se názorově potkali, nazývá to „názorovým bahýnkem“.

„Mám teď v klimatickém hnutí hodně kamarádů a nějakou – nevím, řekla bych silnou komunitu, myslím si, že ty individuální vztahy se členy jsou pro mě hodně cenné a aktuálně to asi je moje primární sociální skupina. [...] Cítím se tam docela sebejistě. Asi i tím, že jsem jeden ze služebně starších členů. Ale myslím, že jsem to tak měla vždycky, že je to relativně bezpečné prostředí a zároveň dostatečně homogenní, aby člověk s nějakými třeba politickými názory, se kterými by na svém oboru na Fildě vyčníval, byl mainstream, je to vlastně takový názorový bahýnko. Ale nemyslím to vlastně nějak pejorativně.“

Náznakem nespokojenosti ve skupině je výpověď **R4**, pro kterou bylo členství důležitou součástí její identity, ale momentálně se cítí víc na okraji. Z rozhovoru vyplývá, že možná kvůli některým názorům, ačkoliv se vůči nim nestaví do opozice.

„Dokud jsem [...] byla ve víru dění a měla jsem pocit, že se za to opravdu můžu postavit, tak jsem na to byla hrdá. [...] Snažím se dělat další věci, takže to pro mě bylo hodně důležité. Teď mám pocit, že [...] jsem na okraji, ve finanční skupině, a se vším úplně nesouzním.“

4.2 Je respondentx spirituální?

4.2.1 Emoce

Kód mapuje různé emoce, které se v rozhovoru objevují (může mířit například k jemnějším projevům spirituality nebo odhalovat přesvědčení a hodnoty).

R1 po doptání na sdílení pocitů v hnutí říká, že to, co pociťuje (ve spojení s klimatickou krizí) není úzkost, je to racionální (ohrazení se vůči iracionalitě) obava a že jí jako lepší pojmenování přijde **strach** či **hněv**. Dodává, že někdy mezi sebou členové umocňují negativní emoce.

„Je to ryze racionální myšlenka, která člověka napadne, když si o tom něco vyhledává. Někdy přemýšlím, jestli o tom nemluvit jako o strachu nebo hněvu. Když si spolu povídáme, tak si říkáme, to je fakt zoufalý, vzbuzujeme v sobě negativní emoce.“

Dodává, že hněv se snaží probouzet, protože umožňuje něco se situací dělat.

„Asi to balancuje mezi hněvem a smutkem. Snažím se víc probouzet ten hněv, protože mi to přijde jako lepší reakce, která člověku vlastně umožní něco dělat.“

R2 mluví rovněž o **hněvu**, který je pro ni aktivizující. Objevuje se také pocit **viny** z participace na **sociální nespravedlnosti**. Dále popisuje v souvislosti s mizením podoby přírody, kterou zná, pocit nostalgie. Nicméně o přírodu jako takovou, nebo ekosystémy obecně, strach nemá – věří, že se zregenerují. Má strach o jedince žijící teď nebo v blízké době.

„Věřím teorii, že v hodně dlouhodobém horizontu se planeta regeneruje. Ale bude to znamenat průser pro lidi. Takže nemám strach v tom velkém měřítku o ekosystémy a o planetu, ale vlastně o konkrétní jedince, ať už jsou to lidi nebo zvířata, který tady žijou teď, nebo tady budou žít v budoucí generaci.“

Tento postoj se v rozhovorech objeví víckrát.

R3 popisuje, že od aktivismu není cesty zpět, nemohl by se už tvářit, že je vše v pořádku. Nepocitňuje úzkost z klimatické krize, je spíše motivovaný se vzdělávat a vyvíjet aktivitu. Sdílí s **R2** to, že nemá strach o život jako takový, příroda si podle něj poradí, má spíše strach o lidskou civilizaci v současné podobě, její současnou podobu považuje za neudržitelnou. Beze změny se bojí kolapsu civilizace nebo její výrazné restrukturalizace.

„Život na zemi a stávající ekosystém asi poměrně výrazně zdecimujeme. Ale život v nějaké formě přetrvá, příroda si poradí i bez nás [...] spíš je tady nějaký civilizační kolaps, moc nevíme, kam se řítíme. Myslím si, že společnost prostě narazí na nějakou zeď. Nemyslím si ani to, že lidé vyhynou, ale přijde nějaký kolaps nebo velké šok. [...] restrukturalizace společnosti, což nemusí bejt úplně hezký.“

R4 uvedla, že nešetrné zacházení s přírodou v ní vzbuzuje smutek, depresi, mluví o opravnu silných negativních prožitcích.

„Prostě jsem smutná, depresivní. [...] Asi jsem neměla sklon se zabít, ale rozhodně jsem měla sklon k tomu nikdy nemít děti. [...]“

Motiv viny se opakuje i u této respondentky. Popisuje jej skrze pocit provinilosti vůči osobám ze zemí tzv. třetího světa. Globální ekonomické centrum způsobuje klimatickou krizi, která

dopadá více na periferie. **R4** cítí, že by se to do kapitalismu mělo započítávat a je špatné, že to tak není. Motiv sociální spravedlnosti se objevuje napříč výpověďmi velmi často.

„No stydím se prostě. Přejde mi to hrozně trapný vůči lidem třetího světa – jak se říká, konstrukt třetího světa – lidem prostě, je tam klimatická krize a jiné nešvary, které globální ekonomické centrum způsobuje na periferiích. Tak se tady prostě cítím fakt provinile. A jsem naštvaná na lidi, co to nevidí, že, to kapitalismu dovolujou to nezapočítávat a tak.“

Strach z nezvládnutí imigrační krize v Evropě ilustruje popsáním filmu *Children of men* (2006), ve kterém se bohatí oplotí a nechají ostatní napospas krizi. Poznává, že systém, který je tím ilustrován, je hrozný, a že nechce být jeho součástí.

„[Konkrétní následky klimatické krize] už se dějou. [Mám obavu z] umírajících lidí [...] jak ses ptala na umělecký díla, co mě ovlivnily, znáš Children of men? Děti lidí. Není to moc kvalitní film, je hrozně antifeministický, v něčem hrozně trapný, ale to mám pocit, že je poplatný své době. [...] je tam podle mě dobře vyjádřené to, jak evropská civilizace nezvládne naložit s přílivem uprchlíků a s environmentální krizí. Jsou tam scény, jak se někdo, kdo má prachy, schovává obehnané plotem. To je určitě nějaký zdroj imaginace toho, jak to v nejhorším případě může vypadat v Evropě. A samozřejmě to je pořád Evropa, kde já jsem bílá, skoro západní Evropa, takže nemám pocit, že by se to mě úplně týkalo, ale [je to] nějaký hrozný systém, kterého nechci být součástí.“

R5 po doptání uvádí, že nemá pocit, že by prožíval klimatický žal, sdílí spíše strach o lidi než o přírodu jako takovou. Popisuje otupělost z množství utrpení, které vidí v médiích. Když vidí, že lidé trpí, je mu smutno, ale říká, že na to za hodinu zapomene. Něco podobného popisuje i ve vztahu ke zvířatům a dodává, že cítí spíš **naštvaní**, že se to děje.

„Viděl jsem docela dost videí, ve kterých někdo na jatkách podřezává kravičku, nevzbuzuje to ve mně tak silný pocit. Možná kdybych to viděl naživo, tak by to bylo mnohem silnější. Ale [...] jsem prostě naštvanej na to, že se to teď děje. [...] Přejde mi, že je to špatně [...] ale co se týče neživé přírody, tak nevím, když se prostě zasype nějaký lom, ve kterém by se dalo lízt, tak to mi přijde škoda, ale je to úplně jiná kategorie. Spíš mi přijde, že je to škoda v tom, že nějakým lidem to třeba přišlo hezký a teďka to bylo zničený, ale je to úplně jiná věc, než když je zabítý nějaký zvíře.“

R6 rovněž mluví o vzteku a frustraci, aktivismus je možností jak alespoň něco dělat, nějak to „odžít“. Reflektuje, že se v něm frustrace hromadí a že cítí bezmoc.

„Aktivismus mi pomáhá v tom, jak [negativní emoce] zpracovávat, že je můžu nějak odžít. [...] nejsem moc člověk, který by se naštvál na jiné lidi. Ale zároveň si uvědomuju, že ta zlost se ve mě nějakým způsobem hromadí. Jak s ním pracovat je něco, co teprve objevuju.“

I **R7** mluví o smutku, naštvání a apatii, zmiňuje po doptání úzkost a beznaděj z toho, jak špatné to je, když slyší o závažnost situace mluvit odborníky.

„Na začátku roku UZK dělaly okupaci Karlovky, na konci pak byla diskuze ‚O vyrábění budoucnosti‘, na které byl Václav Janoščík, Radek Kubala a další. [...] potom jsem měla docela velké úzkosti. Je vlastně docela drsný – uvědomuješ si, že ty věci jsou špatný, ale když to pak ještě slyšíš od nějakých lidí, který se tím zabývají, tak je to... cítila jsem beznaděj.“

4.2.2 Přesvědčení a postoje

Z jakých paradigmat respondent vychází, jaké má názory, postoje,...

R1 o možnosti významné destrukce planetárního ekosystému lidskou činností nemá pochybnost. (Otázka: Máš obavu, že jsme jako společnost nenávratně schopní poškodit ekosystémy, zdecimovat planetu?)

„Mám pocit, že už to děláme a už se to děje. Tady v Evropě to zatím tolik nevidíme, ale třeba brzy uvidíme.“

Svět chápe **R1** spíš v jeho mnohosti než jako nějakou jednotnou entitu. Zároveň ale popisuje, že provázanost mnoha aktérů vytváří celek. (Otázka: Prožíváš nějak, že patříš do nějakého velkého, přesahujícího systému, cyklu nebo celku přírody?)

“Jo asi tam nevnímám tu jednotu, spíš bych řekla, že tam vnímám pluralitu. Mám pocit, že patřím sice do nějakého celku, ale že pro mě spíš vyniká tou rozmanitostí, i když samozřejmě provázaností člověk ví, že je. [...] významný je pro mě třeba Bruno Latour a jeho pojetí provázaný sítě aktérů, který musíme všechny vnímat jako důležitý a sebe navzájem ovlivňující. Hodně taky přemýšlím nad filozofií Mary Midgley, takový zastánkyně nebo zástupkyně evoluční etiky, která se zase zaměřuje primárně na živý svět, ale vnímá ho celej v nějaký návaznosti a hledá průniky mezi zvířaty a lidmi a obecně živými organismy. [...] Obecně mám pocit, že jsem pro to našla spoustu odpovědí ve filozofii. Už Aristoteles vnímá všechny bytosti na světě v nějakých stupních, i když sice má člověka nahoře, je to něco, co na sebe navazuje, ne že by byl svět živý nebo neživý přírody versus živý člověk, ale je to nějaká jednota.“

Po konverzaci, ve které se objevil výraz ezoterika, uvádí **R1**, že ji chápe jako hledání klidu a souladu s přírodou, což v kontextu klimatické krize nepovažuje za adekvátní. Považuje za potřebné dělat radikální kroky, „malou válku“, je pro ni zásadní jednání, hledání viníků, akce.

„V současné situaci je podle mě potřeba velmi rychle ukázat na viníky a zabránit jim páchat další škody. Mám pocit, že hledání nějaký jednoty nebo nějakýho souladu s přírodou je vlastně spíš o hledání nějakýho míru sama v sobě [...] hlavní problém ezoteriky vidím právě v tom, že teď prostě nemůžeme hledat klid. Je samozřejmě důležité mít nějakou vnitřní pohodu, ale ale teď je podle mě spíš potřeba udělat nějakou menší válku [...] moje teze je hledat hněv a namířit ho.“

U **R2** je zřejmé vymezení se vůči normám a „tradičnímu“ způsob života. To může souviset s anti-systémovostí, kterou v rozhovoru zmiňovala už před tím.

„Myslím si, že když je v tom to negativní, že já se vůči něčemu vymezuji, tak je to vlastně pro mě jednodušší nebo aplikovatelnější, než říct, že se mnou rezonuje myšlenka klimatické spravedlnosti, tak to jdu dělat, to je takový hrozně široký [...] mám negativní vzor vlastně.“

„[Aktivismus] je politická práce mimo systém, nebo mimo vymezené struktury, případně – pokud bych si dovolila být trošku klišovitá – aktivní snaha zlepšovat veřejné věci, na kterých člověku záleží. Je tam podle mě hodně důležitý faktor té antisystémovosti a té veřejnosti.“

Provázanost přírody je důležitá i pro **R2**, chápe svět jako propojený systém.

„Myslím si, že to vnímám přes nějaký vlastně závislostní vztahy a přes ty systémy [...] že se vzájemně potřebujeme, proto mi dává smysl do toho zahrnout vlastně všechny a všechno.“

Chápe rozdílné aktéry jako rovnocenné a po doptání na její pocity z nešetrného zacházení s přírodou popisuje, že to není dlouhodobě možné, že je to i na pragmatické úrovni neudržitelné.

„Nemám to tak, že bych cítila stejnej soucit nebo vztah k nějakýmu kamenu stejně, jako, já nevím, k motýlovi. Ale beru to tak, že vlastně nemusím všemu rozumět a že jsme tady na Zemi stejně, máme stejné právo na existenci – [...] já, motýli, kámen a [...] nevidím důvod, proč by něčí existence měla být hodnotnější.“

„Prostě když budeme takhle žít, tak už za 15 let nebo, já nevím, za 30 let to nebude možné, prostě se vyčerpají zdroje a bude to v háji, není to udržitelný.“

Důležitou součástí výpovědi **R2** jsou rovněž aktivní změny chování tak, aby odpovídalo jejím přesvědčením. Něco podobného zmiňuje i **R6**: „žití svých hodnot“.

„Mám tendenci k nějakému možná performativnímu asketismu. Třeba, posledních pět let jsem bydlela v Praze a přemýšlela jsem o tom [...] že velká města vlastně vysávají zbytek země, ať už jde o půdu nebo o nějaká privilegia [...] nebo že nějaké instituce [...] jsou jenom tady [...] a tohleto jsem v sobě nějakou dobu nosila a pak si to pojmenovala a řekla si, že toho nechci být součástí, proto se chci odstěhovat na sever Čech, na Ústecko.“

R3 mluví o tom, že se objevuje apel na kritickou reflexi dualismu kultury a přírody a provázanosti přírody. Říká, že je otázka, jak to má kdo internalizované. (Jde o silné téma napříč respondentstvem a více se toto téma objeví v podkapitole vztah k mimo-lidské či neživé přírodě.)

„Říká se, že jsme ztratili vztah k přírodě nebo že ji vidíme jako něco vnějšího a že si nejsme jako lidé nebo jako společnost vědomí toho, že jsme součástí nějaké ekologie a že vlastně jsme na ní závislí. Ale nevím, nakolik se mi podařilo tadyty myšlenky [...] internalizovat.“

Jako problematickou popisuje **R3** především nevědomost týkající se problematiky klimatické krize a vykořisťování ostatních lidí a přírody.

„Je to asi frustrující, že s tím moc nejde nic dělat, protože většina lidí, bych řekl, žije v nevědomosti, nebo prostě si neuvědomuje, co které jednání má za následky, nebo k čemu takovýhle způsob života může vést, kvůli nějakému řekněme vykořisťování, nakolik to omezuje život buď jiných lidí, nebo přírody.“

R4 po doptání na otázku, zda se cítí být součástí přesahujícího celku přírody uvádí na příkladu teorie světového systému Immanuela Wallersteina, že pozoruje ve společnosti vztah mezi centrálními ekonomickými mocnostmi a periferiemi, kde jsou nevýhodné pozice periferií uměle udržované, protože jsou výhodné pro bohaté země, tedy je zde rovněž přítomné téma nerovností ve společnosti. I podle **R4** je ochrana přírody zodpovědností společnosti spíše než jednotlivce. Považuje rovněž za důležité neoddělovat člověka od přírody a vymezuje se proti postoji, že není stěžejní udržení současné společnosti a biodiverzity (protože se příroda časem regeneruje). Zástava postoj, že velká část přírody je

závislá na člověku a environmentální krize způsobí mnoha lidem a zvířatům utrpení, což je pro ni zásadní.

„Na přírodovědě je spousta lidí, co [...] jsou takový hrozně skeptický k těm emocím, který mi do toho aktivismu dáváme, a říkají, že si vymýšlíme v těch postech na Facebooku a tak, že přece život na planetě bude a takový věci, že jsou blbost, že by vyhnuli všichni nebo že, že je ohroženo lidstvo. Problém je v tom, že ta otázka stojí jinak. Někdo na planetě má těžký [...] nebo je prostě diskriminovaný, to je úplně jiná otázka, než lidstvo nebo zvířata, nebo příroda obecně. [...] Mně tam pořád naskakuje ta příroda, prostě kdybychom teďka my všichni uhynulx, tak spousta přírody závislé na člověku umře, spousta zase naopak bude šťastná, protože bude moct bujet. Přijde mi, že to nejde oddělovat. Zároveň mám pocit, že se vždycky koukám na přírodu jako na něco, co nutně potřebujem k lidskému životu.“

Studuje na přírodovědecké fakultě částečně sociálně vědní obor a proto **R4** překvapuje absence citlivosti, upozorňuje na „vycvičenost“ vědců „jet“ podle grafů, precizně, a nedbat širších okolností. Mluví o étosu svobody, nadřazené všemu, z devadesátých let, který přetrvává a vede k naprostému upřednostňování svobody. Naznačuje, že proto existuje odmítavost vůči aktivismu, který navrhuje určité regulace.

(Otázka: Co si myslíš o odmítavém vztahu vůči environmentálnímu aktivismu na přírodovědecké fakultě?) *„No, diskutuju s nima. Zároveň mě to znejišťuje, protože jsou to odborníci [...]. Špatně se mi to chápe. A to ještě jsem nejvíc v kontaktu s lidma, který dělaj částečně sociálně vědní obor. [...] chápu to tak, že jsou vycvičený v tom nedbat, jet podle grafů a být hodně precizní. Taky si myslím, že v tom hraje roli, že jsou to lidi, který zažili sametovou revoluci a [...] nejsou v kruzích, který by se třeba nějak zabývali post-revolučním vývojem jinak než prostě ‚hurá, svoboda‘, že [...] na fildě se o tom mluví svobodněji nebo se to nějak zpracovává.“*

R5 se rovněž neobává o přírodu nebo život jako takový, ale spíš o zvířata a lidi, kteří budou z důvodu klimatické krize trpět a umírat. Popisuje, že důvod pro to, aby člověk nebo zvíře žilo, je už jen to, že žít chce, i když reflektuje, že například bakterie pro něj mají menší hodnotu než zvířata.

“Asi mi přijde, že mají hodnotu nebo prostě mi přijde, že pokud prostě chtějí ty zvířata žít, tak tak, tak dává smysl, aby žili prostě. A brát jim to mi nepřijde fajn, stejně brát jiným lidem život mi nepřijde fajn. Takže tak, ale samozřejmě se v nějakou chvíli asi můžeme dostat do ně u hranici, kde by už nebudu schopnej to definovat, protože prostě. Možná že řeknu, že housenky

bysme neměli rozmačká dávat, ale někdo by řekl, že ne, ale prostě už asi ná životu bakterií, tak ty jsou my už asi trochu ukradený. Prostě no, takže tak. Takže, takže tam bysme se určitě mohli dostat do nějaký diskuze, by s nějakýma technikálie nemá. Upřímně si ani nemyslím, že je tak ta diskuze zas až tak důležitá. Jo myslím si, že je to vlastně podobný tomu co už jsem říkal s téma zvířatama, že lidi většinou nechtějí zemřít, a proto si myslím, že by to tak být nemělo ”

R6 na otázku zda je ochrana přírody naším závazkem odpovídá, že to na úrovni jedince to tak být nemusí, že společnost není homogení celek se stejnou zodpovědností a zdroji.

Říká, že ochrana je především odpovědností institucí a osob, co výrazně k ničení přírody přispívají. Takováto kritická reflexe zodpovědnosti různých skupin se rovněž objevuje u více respondentů.

„Společnost je hodně širokej termín a vlastně si nemyslím, že společnost je nějakej homogenní celek, kterej by byl stejnou měrou zodpovědněj za ničení přírody. Takže to vidím spíš tak, že jsou nějaký konkrétní lidi a skupiny, který jsou za tu destrukci hodně zodpovědní – uhlobaroni, miliardáři, vlastníci korporací a nějaký jiný lidi, který vědomě a účelně ničí přírodu pro svůj zisk a prospěch. A pak jsou lidi, který v tý společnosti žijou, ale nemají moc na vybranou [...] nemyslím si, že oni za to nějak můžou, nebo za to mají nést vinu [...] ale obecně myslím, že to závazek je, myslím si, že je to obecné závazek společnosti a všech lidí. Zároveň rozumím tomu, že řada lidí nemá na to, aby to nějak mohla realizovat [...] ale věda, politici a instituce by měli velmi dbát na ochranu přírody.“

R7 rovněž aktivismus vnímá jako odpovědnost vyplývající z privilegií, která má, mluví i o potřebě reflektovat dualistické vnímání kultury a přírody a opakuje se u ní důraz na prefiguraci a nehierarchické vedení skupiny. Asi nejvíc z celého respondenstva vykazuje určitý odpor k lidství, uvádí že někdy nechce být člověkem a že se s těmito pocity snaží pracovat.

„...často mám takovej pocit, že že sem nepatřím prostě a že nechci být to vůbec součástí. Nechci vůbec být člověk. Nevím jak se tím vyrovnat..(nesrozumitelné) No nemám ráda lidskej druh a občas mě dost frustruje že jsem jeho součástí (smích)...třeba na začátku, jak jsem měla ty úzkosti, tak jsem fakt byla nasraná na lidskej druh vyloženě, ale snažím se s tím nějak pracovat, že si říkám že všichni lidi nejsou zlý, některý za to nemůžou a je to kvůli tomu, jak je to prostě postavený, ta společnost, ale je těžký si to uvědomovat. ”

Objevuje se zde tedy rovněž rozlišování toho, kdo nese za ochranu přírody odpovědnost.

4.2.3 Vztah k mimo-lidské či neživé přírodě

Jaký vztah k přírodě respondent má, z čeho vychází,..

R1 Respondentka svůj vztah k přírodě vnímá velmi pozitivně. Byla v něm podporovaná rodinou a skrze skauting. Příroda je pro ní především místo uklidnění, i když v souvislosti s klimatickou krizí může být i zdrojem negativních emocí.

“Velmi pozitivní. Vyvěrá z toho, že jsem od malička s rodinou byla v přírodě a byla jsem ve skautském oddílu a většinu léta jsem strávila někde v lese. I teď když můžu, tak jdu do přírody. Na nějaké tramp, nebo jenom prostě na výlet. Myslím, že vyvěrá samozřejmě ze samotné povahy přírody, že je zelená a příjemná, klidná.. Ale mám pocit, že když jdu do lesa, tak se zklidním, když se jdu podívat k Mostu na doly tak to je taky příroda, ale vlastně mě to úplně nezklidní”

R2 Reflektuje, že je určitý tlak na to mít hluboký vztah k přírodě, ale že ona svůj vnímá spíše jako průměrný.

“ To je pro mě těžká otázka. Jednak tím, že jsem skautka- klimatická aktivistka a hodně lidí kolem mi říká, že příroda je nějaká hodnota, tak mám pocit, že bych to vlastně taky měla zažívat, ale myslím si, že takové autentické pocity, že bych cítila potřebu válet se na mechu, a možná to karikuju, protože to nemám dostatečně zvnitřněné, ale že si myslím, že jsem v tomhle takovej takovej průměr a mám to prostě tak, že když potřebuji změnit prostředí, jdu buďto do kina nebo do lesa”

Nicméně ale říká, že Země patří zvířatům stejně jako lidem- považuje to za zcela přirozené, dodává dokonce , že jim spíš patří víc než lidem, a to i houbám a rostlinám

“Je to vlastně těžké rozvádět, protože to vnímám jako úplně něco přirozeného, že stejně jako se tady vyvinuli lidé, tak se tady vyvinuli jiný živočichové nebo i rostliny. a ještě bych to rozšířila i o houby a rostliny. A klidně bych řekla, že přírodě nebo těm živočichům a rostlinám patří víc. Protože, když lidé jsou v nějaké mocenské pozici, tak mám pocit, že to vede ke špatným věcem, takže.. Možná by bylo prostě lepší, kdyby patřila víc těm zvířatům, a nebo kdyby se ty vztahy alespoň narovnalý. ”

U **R3** se znovu se objevuje propojenost, vzájemná závislost, vyhranění se vůči exploitaci přírody. Hodnotový žebříček, ve kterém jsou lidé a lidem blízké bytosti nadřazené jiným považuje za špatný, důležitá je podle něj komplexita a vztahovost systému

„,,měli bysme nějak pochopit vzájemnou ekologii, ty vzájemnosti a asi si uvědomit, že by asi jsme neměli dělat nějaký hodnotový žebříček a přiřazovat, že nahoře jsou lidi a potom pod tím jsou řekněme psi, protože jsou nám blízký a pak někde dole jsou žáby a pak pod tím jsem mravenci a že prostě takový žebříček je asi špatně a všechno na sobě závisí nějakýma vztahama. Nedívat se na jednotlivosti, ale spíš na vzájemné vztahy a tu komplexitu celého systému.“

Uvádí že neživá příroda je důležitá v propojenosti, ale nestaví jí na stejnou úroveň jako živé bytosti.

R4 popisuje, že pozitivní vztah k mimo-lidské přírodě získala díky rodičům a skautingu. Ve skautu se naučila, že se nemá bát přírody a že je to místo klidu. Zároveň zmiňuje, že protože byla na skautu v křesťanském oddílu, aktivity se přírody často dotýkali spirituality, například meditace pozorováním.

“Určitě je tam kladné znaménko od rodičů, ale zároveň tím, že jsme jezdili každé druhé víkend na výpravu, tak už nás potom netahali znova do lesa.. Ve skautu tam určitě byla rovina toho, že se přírody nemá člověk bát. Když jsem potom byla třeba v pohraničí a tak, tak mi přišlo, že lidi mají pocit že zvíř, příroda je něco nepřírozeného, tak to myslím, že mě skaut hodně naučil, prostě to je tam, kde je člověk v pohodě. Ale potom i jsme byli prostě křesťanské oddíl a hodně často se to rámovala příroda přes duchovno, třeba meditace pozorování, chození bosa,....”

R5 popisuje, že jeho vztah k přírodě byl vždy pozitivní, reflektuje že je to tak proto, že je z prvního světa a chodí do ní relaxovat, tedy kdyby nebyl (a například by v ní pracoval, mohl by vztah být jiný). Říká, že se v přírodě zrelaxuje, případně chodí lézt do skal, kde někdy zažívá i strach, líbí se mu hory, v přírodě zažívá potěšení.

“Můj vztah k přírodě je, vzhledem k tomu, že jsem prostě v zemi prvního světla, tak si jí můžu vyloženě užívat. Neškodí mi a většinou pro mě není nebezpečná, tak ten vztah je pro mě pro mě pozitivní. Prostě mám přírodu rád, ale uvědomuju si, že je to daný především tím, že

do ní chodím ve volném čase. Není to tak, že bych byl původní obyvatel, který by bojoval o své přežití. Já samozřejmě nevím, jak tady ty lidi to mají se vztahem k přírodě, možná ho mají taky super, ale možná se to mění. No, takže já ho mám prostě pozitivní, celý život vlastně. A je tam vlastně třeba nějaká funkce, například se často objevuje nějaká relaxační funkce přírody. Mám relativně nový koníček, že chodím lézt do skal, takže to je určitě aspekt přírody, který se mi teď líbí nejvíc. Stejně tak se mi líbí hory a je to kombinace relaxace a nějakýho sportu prostě, kterej mi dodává potěšení.”

Po doptání na vztah k živé přírodě uvádí, že je pro něj důležitější vědomí živoucích bytostí.

“Jak to říct, dávám nějakou tu hodnotu na to, že jsi schopen vnímat to okolí a to tady ty věci nejsou. Takže si myslím, že planeta Mars, nemá moc jinou hodnotu, než to, co jí zrovna lidi dají, protože nikdo jinej toho není schopný, jí pozorovat nebo ocenit. Takže je to holý kámen a není na něm asi nic moc tak zajímavého, jako na zemi.”

R6 přírodu popisuje jako jeho druhý domov, má k ní silný vztah, to ho aktivizuje k její ochraně.

“Takže ten vztah pro mě je hodně v tom, že je příroda pro mě druhý domov, je to místo, kde se cítím fakt dobře a z tohohle hlediska je pro mě blízka a pak i z toho, že k ní mám nějakou silnej citovej vztah, bych řekl. Třeba k tomu, že je krásná, fascinující, ke zvířatům a k tvorům a vlastně třeba to vidět environmentální destrukci na vlastní oči je pro mě něco, co je hodně aktivizující. Pro mě je to něco, co ve mně zapojí, způsobuje bolest a smutek a ten pocit, ty jo, tohle tak přece jen nemůžu nechat nechat, něco, co je hrozně špatně a co prostě fakt chci zastavit a přijde mi to správný a legitimní, takže to je jedna určitě z těch věcí, co mě silně vedou k aktivismu.”

Souhlasí s tím že země patří ostatním organismům stejně jako lidem, k neživé přírodě dodává že jí od živé vnímá jako neoddělitelnou, i když živou přírodu vnímá jako důležitější. Důležitou hodnotou je pro něj rovnost všech organismů, úcta k životu.

“Jo, já už jsem dřív zmiňoval toho Alberta Schweitzera a vlastně on mluví o... No nebo ten způsob, jakým on mluví o rovnosti lidí a zvířat je mi hodně blízký. Mluví o ní tak, že lidi i zvířata jsou rovní v tom, že jsou to živí tvorové, kterých chtějí žít a měli by mít prostor k tomu žít ten svůj život takový, jaká je jejich přirozenost. Je mi blízky ten pohled v nějakých rovnosti

a úctě k tomu životu. Pro mě to třeba osobně znamená mimo jiné třeba to, že jsem vegan, prostě se snažím se nedělat nic, co by vedlo k zabíjení zvířat, protože mi to nepřijde morálně ospravedlnitelné.”

R7 se o přírodu zajímala od SŠ, vedla jí k tomu babička, otec. Je pro ni důležité nerozdělovat přírodu a lidi.

“ Je to samozřejmě těžký, ale už nějakou dobu se snažím nebrat sebe a přírodu jako od sebe oddělené. Hodně řeším nelidská zvířata, nebo mimo-lidska, víc než lidska, takže s nimi cítím nějakou souvztažnost. Ted' pracuji v záchrané stanici a je to prostě vlastně hrozně Intenzivní vztah no, nevím jak to vysvětlit vůbec.”

Pomáhá jí chodit mimo město- pociťuje pak pocity jednoduchosti, kouzelnosti. Ve městě cítí úzkost, v přírodě cítí že je vše v pořádku a není zahlcená.

“(Co zažíváš, když jdeš mimo město, třeba na louku?) Takovou lehkost, nebo jednoduchost, třeba pozoruješ jen tak ptáky, který se prostě jenom se radujou protože letí někde, nebo tě oslepuje slunce a je to takový v něčem hrozně jednoduchý a kouzelný, no.

Mám ten pocit, že tam ty věci většinou jsou správně, když jsem ve městě, říkám si, tady je fakt všechno špatně. je to tu vybetonovaný, hrozně lidí na ulicích a je tu hodně stresujících podnětů.”

4.2.4 Jiné skupiny/ organizace/ obor:

Jaké jiné organizace respondent zmíní, jak se k nim vztahuje.

R1 mluví o skautingu. Popisuje skauty jako dobré aktivisty. Zároveň se skrze organizaci formoval její vztah k přírodě, ale je k němu kritická, podle ní je skaut velmi hierarchická organizace.

“...skauti jsou dobrý aktivisti, protože jsou vlastně odmalička naučený brát si zodpovědnost, plnit úkoly, co jim někdo zadá, organizovat se, jsou zvyklí mít nudný porady a nudný schůzky, jsou zvyklí dělat věci zadarmo a toto jsou vlastně všechno věci, který vůbec nejsou samozřejmé. A mám pocit, že vlastně třeba v univerzitách za klima je podle mě nás třeba půlka skautů a mně se s nimi vždycky nejlíp pracuje. Jsem vždycky ráda, když mám nějaký

takovýhle skauty ve svojí skupince. A na druhou stranu, skauting je samozřejmě extrémně hierarchická organizace nebo úrovní těch jednotlivých oddílů, tam je to často složitější a míň hierarchický, ale třeba pro mě tím, že jsem měla skautskou minulost, tak na začátku bylo těžký třeba nebejt někdy direktivní. Akceptovat ten trochu pomalejší nehierarchický model a vlastně zvykat si na to, že to je v něčem lepší než to, že někdo něco rozhodne.”

R2 rovněž mluví o zkušenosti se skautstvím. Skauting pro sebe chápe jako důležitý kvůli získání některých organizačních schopností, zároveň kritizuje elitářství a stejně jako R1 výraznou hierarchičnost organizace.

“...co jsem by začala být aktivní v klimatickém hnutí, tak jsem jsem to svoje skautský začala vlastně hodně problematizovat, protože, i když nějaké věci typu být citlivý, empatický k okolí to má podobný, tak některé jsou zase takové v opozici , že ten skaut je hodně je hierarchický. Je nalajnovaný, trochu elitářský. Je to pro mě taková otevřená otázka, ale zároveň asi nepotřebuji nějak pálit mosty, protože vím, že je to hodně prostě hodně z mých skillů a asi identity prostě vychází skauta.”

Co se týče dalších environmentálně aktivistických skupin, chápe je jako propojené, jako propojené, úspěchy jsou výsledkem společného úsilí.

“Někdo udělá 10 neúspěšných akcí a pak prostě jedné jestli si média všimnou, ale není to vlastně zásluha jednoho konkrétního hnutí, ale nějakého širšího hnutí nebo nějakého nějaký dlouhodobější snahy. No jo takže to asi vnímám víc prefigurativní, dělat věci tak, jak si myslím, že by se měli dělat. ”

I pro **R4** je významná zkušenost se skautingem, jak již bylo zmíněno, cítí, že se zde naučila se nebát přírody, cítit se v ní dobře, pozorovat jí,.. Specifikem je, že se jednalo o křesťanský oddíl, objevovali se zde tedy různé meditace, vztah k přírodě skrze spiritualitu.

Mluví rovněž o katolické církvi, je věřící, po doptání zda pociťuje v křesťanství silné oddělení člověka od přírody odpovídá, že ona naopak hledá mezi křesťanstvím a vztahem k přírodě paralely.

“ Jo tahleta propojení jsou myslím až druhotný, renesanční. Myslím, že křesťanství je tak druhotně vykládané a zároveň mám potřebu tam naopak vidět ty paralely s katolickou církví, již jsem členkou, protože nemám pocit že by to bylo úplně dostatečně řešené téma v katolické církvi, ale zároveň třeba papež František na to dává nějaký důraz. Takže mi přijde, že

křesťanství a příroda jsou propojené spíš v prožívající rovině než v písmu, bibli, nebo katechismus, myslím v zákony katolických.”

Mluví rovněž o studiu různých oborů a jak se liší citlivost mezi humanitními a přírodovědnými obory (Menší citlivost na okolosti a úplný důraz na preciznost) .

R5 mluví i tom, že zásadní pro něj byl klimakemp pořádaný hnutím Limity jsme my mu dodal energii k aktivismu,.

“...já jsem vlastně se vrátil jsem se k aktivismu, kvůli tomu to jsem nezmínil předtím, že jsem trochu shodou náhod jel na klimakemp minulej rok. A to znamená, že jsem hodně tam dostal energii k tomu dělat aktivismus. No, takže takže tímhle způsobem mi přijdou Limity cool, že dělají tady tu akci, aspoň jednou za čas.”

Také se zmiňoval tendenci osob z technických a přírodovědných oborů nedůvěřovat informovanosti aktivistů, podceňovat je.

R6 byl aktivní v Limity jsme my, účastnil se klima kempu Ende Gelände (německé hnutí). To pro něj byl silný zážitek, díky tomuto hnutí si uvědomil že chce dělat aktivismus.

“Ende Gelände je hnutí, které pomocí přímý akce, pomocí blokad fosilní infrastruktury. usiluje o rychlý ukončení spalování fosilních paliv, kvůli změnám klimatu a právě tady na tom klimakempu. Dva dny jsme blokovali uhelný důl a spali tam a bylo to fakt hrozně super a bylo to pro mě vlastně hodně takovej silnej zážitek, který mi že otevřel cestu k aktivismu. Tam jsem si uvědomil, že je to něco, co mi dává smysl a co co je pro mě silný”

R6 zmiňuje jako důležitý pro jeho vztah k mimo-lidské přírodě skauting. Rád tráví čas na “puťácích” v přírodě a pozoruje jí. Dodává, že skating hraje významnou roli v tom, že se stal aktivistou, například v tom jaké má hodnoty, nebo ve schopnosti organizovat.

“Jo to myslím si, že skauting pro mě hraje významnou roli v tom, že jsem se stal aktivistou. Vlastně, i když si myslím, že skautský prostředí není moc aktivistický, vlastně hodně apolitický a hodně takový neaktivní. Zároveň je skauting hodně ideový, prostě vlastně říká, jsou tady hodnoty, skautský zákon a podle toho bysme měli žít a vlastně to, že jsem vyrostl v tom že tady jsou nějaký hodnoty a za téma bysme měli vstát, tak to pro mě byl opěrný bod v té chvíli, kde jsem vlastně viděl, co se děje kolem mě, že existuje nějaká environmentální krize a tyhle věci pro mě byly, když se na ně podíváš z pohledu mých hodnoty, nepřijatelné. Takže určitě silný zakotvení k nějakým hodnotám, mezi který patří třeba ochrana přírody pro mě vychází ze

skautu a i nějaký praktický dovednosti, třeba schopnost nějak organizovat a vést skupinu, kterou hodně využívám v aktivismu, tak jsem se naučil ve skautu.”

R7 není členkou v UZK, ačkoliv to byla první organizace se kterou se setkala,

je aktivní v malé tajné skupině, která je radikálnější, na konci zmiňuje známé, které se zajímají o čarodějnické ekologické skupiny, zná se s nimi, říká, že by mě mohly zajímat.

“A pak nějaký ty, čarodějnický kruhy, které jsou z radikálnějších, to je taky taková kapitola ze který jsem třeba ted'ka mimo. Ale taky jsem furt nějak součástí toho. Existuje taková čarodějka, antikapitalistická a tak, no, ale nevím jestli ještě žije, ale je knížka od ní, to by tě možná zajímalo.”

4.2.5 Vzory/ Inspirace:

Jaké postavy, směry, skupiny jsou pro respondenta zásadní

R1 Zmiňuje knihu Nancy Fraser Feminismus pro 99 procent: Manifest, uvádí autorku jako socialistickou feministku a dodává, že tento směr přemýšlení se v UZK a dalších hnutí objevuje, hnutí jsou spojená se snahou o sociální spravedlivost. Dále jak ještě výraznější zmiňuje hnutí Nerůst, které se rovněž bude opakovat napříč respondentstvem.

“Ted' zrovna čtu takovou knihu, která je od filozofky Nancy Passer, což je taková socialistická feministka. A napsala svou knížku feminismus pro 99% a mám pocit, že jde směrem, kterým já se chci ubírat a který je i něco, o co se v tom hnutí snažíme i když tam ten politickéj směr, kterej asi nejvíc prostě jede je samozřejmě nějaký nerůst, ale pro mě vlastně spojený i asi s ně u touhletou snahou o spravedlivější společnost pro všechny. A nejen pro, nevím, fild'áky a fild'ačky.”

Jako důležitou inspiraci uvádí svojí matku. Názorově se liší, ale její aktivismus považuje za inspiraci. Je to křesťanka která pomáhá muslimským uprchlíkům, je “akční”, nevadí jí dělat věci zadarmo.

“ Moje máma, je sice taková klasická, je taková trochu.. angažuje se v kostele hodně a je pracíková volička a tak, ale celej život dělá věci a pomáhá lidem, že třeba prostě je v charitě kostela, kde pomáhají muslimským uprchlíkům a tak. Je taková hodně akční a dělá právě hodně věcí zadarmo. Mám pocit, že to mě inspiruje možná. Občas to taky přezene s tím

organizováním, ale vždycky mám tendenci právě třeba mít pocit, že je něco potřeba hrozně udělat, tak platím právě zavalením.”

Zmiňuje Radka Kubalu, novináře z respektu, který pokrývá často téma fosilního průmyslu a environmentální krize.

Dále uvádí Bruno Latoura a jeho pojetí světa jako provázané sítě aktérů a filosofku Mary Midgley, která se zabývá prniky mezi lidmy a ostatními živými organismy. V souvislosti s provázaností člověka a přírody uvádí i Aristotela.

“Významný je pro mě třeba Bruno latour a jeho pojetí provázané sítě aktérů, které musíme všechny vnímat jako důležité a sebe navzájem ovlivňující. A pak ted’ taky hodně přemýšlím nad filozofií Mary Midgley takovou zástupkyní evoluční etiky, které se zase zaměřuje primárně na živý svět, ale vnímá ho celej by nějaký návaznosti a hledá průniky mezi zvířaty, lidmi a obecně živými organismy. Obecně vlastně mám pocit, že jsem pro to našla spoustu odpovědí ve filozofii. Aristoteles vnímá všechny bytosti na světě spíš ve stupních, kde sice má člověka nahoře, je to ale vlastně něco, co se na sebe spíš nabaluje, navazuje a není to že by to byl teda svět živý nebo neživý přírody versus živej člověk, ale spíš je to jak nějaká nějaká jednota.”

R2 mluví o feminismu a anarchismus jako o prostředcích sociálně spravedlivého environmentálního aktivismu.

“ Jo myslím si, že nějaký... Nebo takhle, já to vnímám spíš jako nástroje, bez kterých podle mě si myslím, že se nikam nepohneme feminismus a anarchismus. Myslím, že je nevnímám jako cíl, ale jako nějaký prostředek, jak něčeho dosáhnout. Nebo že jsou to nějaký nástroje, kterým věřím, že v nich jde o to budovat lepší svět, že jo a zároveň nějaký přístup možná odborářský, že vlastně ta klimatická spravedlnost musí být sociálně spravedlivá, že z udržitelnosti se nemůže stát nějaká liberální značka pro pár nejbohatších.”

R3 zmiňuje Nerůst, je podle něj důležitý kvůli přehodnocování hodnot, aspirací, chápání problematičnosti pokroku ve smyslu růstu. Je podle něj důležitý kvůli dobrému zvládnutí faktů, vědy a komunikuje důležité ekonomické skutečnosti do budoucna, v propojení s kritickou reflexí společenských hodnot (Co je progres, co bude skutečně možné a jaké jsou planetární hranice, hranice zdrojů)

“No asi poměrně zásadní co mě k tomu přivedlo, co mi přijde že nějaký ekologický přístup, nebo teorie nebo hnutí, který má nějaký mluvčí, pochopení toho problému, taky je nerůstové hnutí. Že problém jsou nějaký obecně ideály nějakého pokroku, nebo co pokrok a vlastně kam k čemu aspirujeme, takže asi v tomhle a vidím tam, že tam mnoho aspektů navázaných na to. “

R4 mluví josefu Patočkovi, novináři, který píše mimo jiné o environmentálních skupinách jako o ekosystému, kde každá skupina zastává jinou funkci.

“Mě napadá akorát Jožka Patočka, mluví o ekologii ekologů, tedy o ekosystémech klimatických hnutí, nevím jestli to je takhle přímo ten pojem. Ale učí mě to vlastně pochopit, že všechny hnutí mají nějaký smysl v tom boji. V tom pojetí možná čerpá z imperiálního způsobu života, ale možná to vzniklo z něčeho jiného.”

Na dotaz na vztah křesťanství k přírodě odpovídá, že oddělenost je až pozdější výklad. Říká, že podle ní je v katolické církvi nedostatek aktivismu, ale jako pozitivní příklad zmiňuje například *Laudato si*, což je encyklika Papeže Františka, volající po celosvětovém dialogu na téma řešení klimatické krize.

“Jo, toto propojení, si myslím, je až druhotné, renesanční, nebo jak to říct. Myslím, že křesťanství tak je druhotně vykládaný a zároveň mám potřebu tam naopak vidět ty paralely zpátky, aby by s katolickou církví, jíž jsem členkou, protože nemám pocit že by to bylo úplně dostatečné pro katolickou církev, ale zároveň třeba papež František na to dává nějaký důraz a. Takže mi přijde, že křesťanství a příroda jsou spíš v tý nějak prožívající rovině než v bibli jo, nebo katechismus třeba nebo to co je psáno myslím ve smyslu zákony katolické nebo tak tak tam to asi není...”

Uvádí také teorii světového systému Immanuela Wallersteina, která popisuje vztah mezi centrálními ekonomickými mocnostmi a periferiemi, kde jsou nevýhodné pozice periferií udržované, protože jsou výhodné pro bohaté země.

Kritizuje knihu Modrá, nikoliv Zelená planeta václava Klause, považuje jeho pojetí za objektivizující, budící pocit že lze planetu jako systém z pozice jedné osoby popsat. Jako pozitivní uvádí esej Zpátky na Zem od Latoura, kterého zmiňuje několik respondentů. Důležitá pointa eseje podle ní je, že skrze ekonomický systém je nedostupná představa toho, kolik zdrojů realistický každý potřebujeme k přežití

R5 rovněž uvádí, že je pro něj důležitý anarchismus, nebo že ho inspirují lidi z jeho okolí, například kamarád družstevník. důležité je nehierarchické vedení skupiny, solidarita

“Asi jsem inspirovaný buď lidmi kolem sebe, nebo nějakými ideály, který se teda v poslední době docela rychle vyvíjejí, třeba si přečtu něco od nějakého anarchisty nebo tak a přijde mi to suprový, tak to je asi třeba něco, co mě může inspirovat. Nebo vidím, že kamarád si zakládá družstvo, tak)to mi přijde strašně hustý, tak to je něco, co mi přijde určitě inspirativní. ”

Jedna z prvních výrazných osob pro něj byla Greta Thunberg, se kterou se seznámil na SŠ a vstoupil díky jejím stávkám do hnutí Fridays for future.

“Já jsem se poprvý s aktivismem setkal, když jsem byl na gymplu v oktávě vlastně, a to byla ta doba, kdy Greta že jo poprvé nechodila ty pátky do školy a pak byla ta demonstrace a to jsme se myslím nějak rozhodli, že na nějak nás prostě napadlo, že bysme to mohli i by v Třeboni, odkud jsem, že bysme tam mohli uspořádat stávku. A tak jsme to prostě udělali. No takže si vlastně začal skrze fridays for future, že jsme vytvořili naši vlastní buňku. ”

I u **R6** se objevuje anarchie. Jako zásadní principy uvádí rovnost, koncept prefigurace Jako důležitou pro své vnímání hodnoty přírody zdůrazňuje etiku úcty k životu Alberta Schweizera.

“(Anarchie) Jo, tak pro mě je to zásadní. Takováhle hodnota, koncepce, kde je důležitá rovnost, nejen v rámci toho hnutí. A vlastně něco, čemu říkáme prefigurace. To, že chceme nějaký jiný svět, tak ho rovnou žijeme- svět kde neničíme přírodu, takže na klima kempu máme solární panely a jíme veganský jídlo, fungujeme udržitelně, inkluzivně, bez diskriminace.

Je pro mě třeba důležitý z nějakých víc filozofických přístupů, třeba environmentální etiky je mi blízké něco, čemu dnes říkáme etika úcty k životu od Alberta Schweitzera, kdyby ses ptala po filozofických konceptech nějakého vztahování se k přírodě.”

Albert Schweitzer svými myšlenkami o úctě ke všem formám života a povinnosti chránit a respektovat přírodu představoval významného předchůdce současného hnutí pro ochranu životního prostředí. Své zásady zformuloval ve svém konceptu "úcty k životu" (Ehrfurcht vor dem Leben). Podle Schweitzera má každá bytost, včetně rostlin a zvířat, svou hodnotu a nárok na život a dobré zacházení. Přispěl k environmentální etice svým důrazem na odpovědnost člověka za přírodu a za důsledky svých činů, zdůrazňoval potřebu přehodnotit náš vztah k

přírodě a přijmout etický postoj, který zahrnuje ohleduplnost, péči a udržitelnost. (Binka, 2018)

R7 jako výrazný vzor uvádí svou babičku, která jí vedla k poznávání přírody.

“že jsem vlastně na tom nedávno přemýšlela, když jsem k tomu asi byla takhle vedená, že vlastně babička mě učila poznávat kytky a nerosty, zvířata jsem všechny to uměla a dávala jsem na základce ty soutěže dřív, takže asi, tak jsem ty jo byla asi nějak vedená, no nějaký.

Vědomí, že tedy nejsme sami a že to není jenom o nás, jakoby ten svět, o lidech .”

Uvádí jako významné i své okolí. K levicovému smýšlení se dostala díky neziskové organizaci Solis, která jí pomohla vymáhat plat od společnosti, jež jí odmítla zaplatit za práci. Ovlivnili jí jí přátelé a kolegové, například Ruta Richter, současná vizuální umělkyně, zabývající se ve svých pracích tématem odpadu a pozůstatků po lidské civilizaci, nebo Edith Jeřábková, česká výtvarná kritička a kurátorka současného umění, která ve svých projektech rovněž často zabývá problematikou environmentální krize, nebo vztahy lidí a zvířat.

4.2.6 Změněné stavy vědomí:

Kód mapuje, zda respondenti prožili jakékoliv změněné stavy vědomí, skrze meditaci, drogy, ... (transcendence, mystika,..)

R3 zmiňuje lucidní sny, meditace na SŠ, prožitky pod vlivem.

“ Na střední jsem pravidelně meditoval, tak se mi občas stalo něco divnýho. Jo a pak samozřejmě, se mi staly divný věci pod vlivem. ”

Nejdřív začal praktikovat mindfulness (Technika sekulární meditace), ale postupně začal praktikovat meditativní techniky, které měli souviset se “spirituálním osvícením”. Mluví o tom že nějakou dobu věřil, že existuje ve stav osvícení, ale teď o tom už není přesvědčený, nebo minimálně není přesvědčený o tom, že se jedná o něco zásadního, i když něco takového zcela nevylučuje, například v osobním chápání a prožívání reality jednotlivcem.

Prožil nicméně krátce prožitek jednoty mezi sebou a světem, to se nikdy neopakovalo, ani pod vlivem. Má pocit, že ho to nějak ovlivnilo, ale velký význam tomu nepřikládá, popisuje to jako zajímavou zkušenost, kterou neumí vysvětlit.

“Každý den jsem meditoval, třeba dva roky a potom se mi párkrát staly divné věci a jedna asi nejvýznamnější. V moment té meditace se mi asi nikdy nestalo nic zvláštního, ale jednou jsem

měl hodně silný pocit jednoty mezi sebou a svým okolím a svým světem. A ten stav si myslím trval třeba deset vteřin nebo něco takového a teď, když to srovnám, když jsem někdy byl třeba pod vlivem, tak jsem nikdy v životě nikdy nic takového znova nestalo.

L: A ten pocit jednoty, je to pro tebe něco zásadního. Čerpáš z toho nějak, ovlivnilo tě to?

Asi mě to ovlivnilo. Ale nepřikládám tomu velký význam, že bych byl přesvědčenější, že je to nějaký správný pohled na realitu, to asi úplně nutně ne. Určitě je tam ten aspekt toho, že to byla by zajímavá zkušenost, kterou nechápu moc, kde se mi v hlavě vzala a občas si na to vzpomenu a přemýšlím.”

R4 změněný stav vědomí zažila při modlitbě, ale už se jí to nestává. (Směje se a říká že už není správná katolička). Zmiňuje chození do lesa, kde je to "dobré", ale není si jistá, zda se jedná o změněné vědomí.

“Hmm. Tak někdy asi když jsem se modlila, ale to bylo spíš dávno, teď nejsem správná katolička. Teďka prostě spíš jdu do toho lesa a tam je to dobrý, ale nevím jestli jsou to změněné stavy vědomí.”

R7 popisuje, že zažila utvářející změněný stav vědomí na lysohlávkách, popisuje jej jako prožitek bytí součástí přírody, uvádí že to hodně ovlivnilo její přemýšlení o přírodě. Vnímá nějakou nadstavbu vědomí

4.3. Reflexe diskurzu, politické implikace

4.3.1 Hypotéza Gaia

Tento kód shrnuje, jak respondentstvo na teorii reaguje, obeznámenost s teorií, pochopení teorie a reakce na kritiku teorie.

R1 na hypotéze připadá cenné prostorové vnímání světa, ale přijde jí problematické, že název může evokovat “esoterii”, což je něco, co může snižovat kredibilitu (teorie, hnutí,..).

“...pro mě je vždycky je lepší nějak to prostorový vnímání prostě sdílíme tady nějaký svět. Elon Musk si možná odletí na mars, ale většina z nás ne. To prostorové vnímání je pro mě vlastně dobrý. K té kritice co jsi zmiňovala, tak právě i Latour ten pojem Gaia potom opouští. Je pravda, že ten pojem je spojený se spoustou nějaký esoterie, která podle mě třeba tomu klimatickému hnutí dost škodí a je vlastně často spíš nějak individualistická a tak podobně.

Ale vnímání planety země jako společného prostoru, který vzájemně provázaný mi dává velký smysl. ”

R2 je sympatický filosofický přesah teorie, rovněž se jí připadá nosný obraz země jako propojeného systému. Problematická jí přijde neověřitelnost teorie, ale říká, že jsou oblasti vědění, u kterých je třeba využívat “měkčí” nástroje, jako je právě filosofie. Dodává, že pro ní není těžké věřit něčemu neověřitelnému, protože vyrůstala v křesťanské rodině.

“Superorganismus ze mě vlastně jo, už jsem to trochu jinýma slovy popisovala předtím, že věřím v něco podobného. Jednak mi dává smysl a taky tomu věřím. A je mi vlastně sympatický, že je to, že to má nějaký by filozofický přesah.

L: A jak tam vlastně vnímáš ten filozofický přesah? Nebo co si myslíš o té kritice?

Vnímám to tak, že je to hypotéza, kterou prostě v našich možnostech, časových i technických není možné ověřit, potvrdit, ani vyvrátit, takže nezbyvá než si na to vzít nějaký měkčí nástroje a ve finále a prostě tomu buď věřit, nebo ne... ”

R3 pojetí země jako superorganismu mu připadá nosné, právě v chápání provázanosti systémů, jeho zpětnovazebnosti. Ke kritice teorie říká, že i vědecká kritika má svá omezení a že současná věda tíhne spíše k zjednodušování a izolování problémů a aspekt propojování spíše chybí.

“Přijde mi zajímavé pochopení života na zemi v rámci nějakého komplexního systému. Řekl bych, že je to legitimní a něco, s čím rezonuji a myslím si, že to tak je.

A to že teorii pojmenoval nějak spirituálněji..., asi pak závisí vlastně i na nějakých lidských, humanitních kulturních možnostech, jak ten systém pochopit. Je to komplexní systém, kde jsou různé vztahy, jsou tam zpětné vazby a myslím, že to je pro lidskou mysl špatně představitelný, nebo špatně uchopitelný a je otázka, nakolik je tohle vnímání na úrovni spirituality, nebo prostě nějakých tady těch idejí, a asi to není úplně špatně. A vlastně nějaká ta kritika, že to není evidentní, nebo že to není nějak potvrzený, tak nevím, nemám to zas takhle promyšlený, ale nějaký ty myšlenky, nebo nějaká ta kritika vlastně i vědy nebo vědeckých přístupů není všeobjímající. A snaží se nějakým způsobem individualizovat problémy a často se dívá na jednotlivé případy a komplexní systémy jsou často asi,... když se prostě dívá na jednotlivce a že jednotlivé věci vy mají nějaké vlastnosti, ale ty vlastnosti mohou vycházet ze vztahu dvou věcí a že to závisí. Třeba když se snažíme zkoumat vědomí a lidský mozek, jeden mozek, tak

někteří vědci říkají, že má určitá omezení a že ten mozek je závislý na interakci s jinými lidma a ta ho také utváří... ”

R4 představa Země jako super-organismu přijde dobrá, kvůli chápání závislostních vztahů mezi jednotlivými aktéry. Dává znovu do souvislosti postoj na přírodovědecké fakultě, který už jednou popisovala, že zemi je současná destrukce jedno, protože se příroda obnoví. Uvádí, že si myslí, že je to copingová strategie, která osobám s tímto názorem umožňuje situaci nevnímat, neřešit jí a zbavovat se zodpovědnosti, a tato teorie tuto zodpovědnost definuje.

“Vzbuzuje to ve mně emoce, takže si to chci načíst, protože mě zajímají i protiargumenty a tak . Ale zase mi přijde jako hrozně dobrý počin nebo pokus, chápat zemi jako nějaký organismus, který se sebereguluje. Zase mi tam naskočí ty přírodovědci, kteří by mi řekli, že zemi bude jedno, když všichni vyhynou, protože ta biodiverzita se zase za tisíce a miliony let obnoví, nebo ne obnoví ve stejném smyslu, ale prostě, zmnoží. Je mi asi bližší přístup, že je země nějaký organismus, který má fungovat nějakým způsobem, abychom i my byli součástí a mohli tam fungovat taky. Ti lidé, který to říkají podle mě nechtějí, nebo nějak zápasí s těmi emocemi, které se klimatické hnutí snaží vzbudit a možná nad nimi vyhrát banálně jiným výkladem..”

R5 má na teorii méně pozitivní náhled. Myslí si, že aby byla hypotéza platná, měla by přinášet predikce, zároveň nevěří tomu, že by se Země inteligentně regulovala a také mu nepřijde dobré zemi antropocentrovat (Vyznívá z toho, že je u nesympatická, že by teorie mohla vysvětlovat sebedestruktivní chování člověka jako pproces seberegulace planety).

“Takhle na první pohled mi to zní jako věc, která si, když člověk má takovou teorii, tak mi přijde, že by, a nechci to fakt srážet to, co ten člověk vymyslel, jo, protože o tom nic nevím, kromě nějakých pocitů teď, jo, ale prostě, když má člověk ně u takovouhle teorii, tak by asi měla nějakým způsobem, když bychom to chtěli nazývat vědeckou teorií, tak prostě by z toho měli vést i nějaký, jak to říct, nějaký predikce pro svět.

jestli to je představa toho, že se země snaží zbavit lidí nějakým oteplením, jestli to k něčemu je, že prostě spalujeme, spalujeme fosilní paliva, planeta se otepluje a to nám nedělá dobře a mě to přijde takhle jednoduchý a myslím si, že nepotřebujeme nějak..., on teda asi nechtěl abysme antropocentriovali zemi, to asi nechtěl, že jo? Ale prostě abysme vytvářel nějaký tyhle představy. Nevím úplně , k čemu by mi byla představa země super organismu. Možná to něco k něčemu je, ale já to teďka úplně nevidím, moc úplně to tam moc nevidím, no. ”

R6 hypotézu zná a nepřijde mu nijak zvlášť zajímavá.

R7 se princip líbí, provázanost organismů jí přijde normální. Přijde jí, že by mohla být apropriační vůči kulturám, které podobné koncepty používají ve svých mytologiích.

“Tu neověřitelnost si nedokážu moc představit, ty organismy tak většinou podle mě fungují (Mluví jinde o provázanosti vznikající v rámci evoluce, podobně definici hlubinné ekologie Naesse.). Já si dokážu představit kritiku vůči tomu esoterismu, nebo že je to kulturní apropiace, že vlastně to je něco, co třeba nějaký původní obyvatelé vnímali jako něco naprosto přirozeného, a někdo to vezme za svoje nějaký gró a přijde s tím mezi jiný lidi, kteří to mohou jakkoliv dezinterpretovat. ”

4.3.2 Formulace otázek z Pražského dotazníku spirituality

Reakce respondenstva na otázky “Někdy hluboce prožívám že země je mou matkou.“” a “Odpovědnost za přírodu je naším nejvyšším posvátným závazkem“”

R1 formulace jí přijdou trapné. Vztah s matkami může být komplikovaný a příroda není chrám, ani božstvo.

“Tohle mi vždycky přišlo dost pochybné, protože mám pocit, že vztah s matkami bývá docela problematický, což by vlastně potom realistické bylo. U té druhé mě zase děsí to posvátno a mám pocit že příroda není nějaký chrám, nebo božstvo. Ale vlastně spíš jenom někdo, s kým musíme počítat, na co musíme brát pohled, ale zároveň počítat s tím, že má svoje zájmy. ”

R2 formulace jí přijdou patetické, metafora matky, problematická, jsou podle ní do “eza”, ale umí si představit, že to někomu dává smysl, když je osobně spirituální.

“Mám pocit, že je to trošku patetický a že ne každý, i když by to třeba prožíval jako nějak silnější vztah, takže se v tom dokáže najít. Když má někdo třeba komplikovaný vztah s matkou, tak potom nevnímá to mateřství. Že vlastně i tou dramatičností té formulace, že to zabraňuje tomu na to odpovídat tomu, na co ses to vlastně chce ptát

L: a další je odpovědnost za přírodu je naším nejvyšším posvátným závazkem.

Možná je to podobný to zase to slovo posvátný jde až do takového “eza” trošku, dokážu si představit, že lidi, který jsou třeba nějak by hodně spirituálně zaměřený tak, že jim to konvenuje”

R3 vidí romantizování přírody jako problematické, ale chápe potřebu ideí, které pomáhají stanovit hranice růstu a limitů přírody.

“ ...nějakým způsobem se to blíží hlubší spiritualitě a vidění přírody jako něčeho posvátného,.... Nevím, jestli to je nějaký odkaz na křesťanské hodnoty, matka, a nebo nevím Ale nepřijde mi ideální si tu přírodu idealizovat, vlastně v tom rozhovoru jsem někde říkal, že možná nějaké uctívání přírody je asi nutné, nebo podstatné, nebo že velká část domorodých kultur, nebo starších kultur tuhle formu vztahu s přírodou měla a myslím si, že to je nějak spojený s tím, jak jsme se bavili, s tou ideou nějakýho růstu a že vlastně narážíme prostě na nějaký limity planety a že tady ty ideje nám pomáhají znát nějaké svoje hranice a limity. A máme pro to nějaký kulturní nebo myšlenkový konstrukt, který nás vlastně zastavuje, tu potřebu neustálého růstu. ”

R4 na příklady otázek z dotazníku sama reaguje tím, že "posvátno", či duchovno je problematické výrazivo, není dobře přijímané a ona se tomu snaží vyhýbat. Kdyby byly otázky trochu jinak formulované, například že země je mým rodičem, dokáže si představit že by s nimi více souzněla.

“...určitě tam slyším nějaký posvátno duchovno. Nějak se tomu mám tendenci bránit a nepojmenovávat to tak, protože mám pocit, že to takhle není přijímaný. Zároveň mám pocit, že bych to možná vnímala podobně, jako člověk, který tohle napsal.

Země je matkou, to je taky hodně takové..., proč není otcem, působí to na mě jako křesťanský oddělování těla a duše, která je výš. Takže tohle taky ve mně evokuje nepříjemné konotace, ale zároveň je mým rodičem. Když by to bylo tak, tak s tím rozhodně myslím nějak souzním. ”

R5 to, že někdo vnímá, že Země je jeho matkou nechce invalidizovat, považuje to za důkaz propojenosti s přírodou, ale jemu samotnému to neseďí, i kvůli dominantní pozici člověka v tomto narativu (lidé nejsou pastýři na zemi).

“ Zní mi to jako otázky, na který se ptají lidé, kteří mají tu představu, že jsou fakt na nějaký hluboký úrovni spojený s přírodou. A takhle, já samozřejmě nechci nějakým způsobem invalidovat, nechci rušit to, že někdo tohle určitě zažívá, tohle vůbec nerozporuju.

Jak byla ta druhá otázka? To mi přijde zvláštní, asi ta představa toho, že zrovna lidi mají tu zodpovědnost, že jsou nějaký pastýři na zemi. To mi přijde trochu divný,. Budme tady a chovejme se nějak zodpovědně a nedělejme píčoviny, ale nevím, jestli jsme nějakými pastýři a

přijde mi absurdní, že jsme se do ní sami pasovali, nikdo jiný nám to nerozporuje, protože my jsme jenom ty jediný lidi, kteří rozumí tady tý větě. Takže my sami se pasujeme do tý role toho, kdo se stará o tu zemi, i když svým způsobem se i ty ostatní organismy svým životem starají o zemi, no. Druhá otázka mi přijde vyloženě divná.”

Podle **R6** otázky zjišťují, jestli respondent vnímá přírodu ve spojení se spiritualitou a nijak mu nevadí.

“ Já si myslím, že to je formulovaný v pořádku a že to cílí na to, jestli pro člověka spiritualita hraje roli ve vnímání přírody.”

R7 nereaguje odmítavě, účastnila se na SŠ kurzu, který byl vesmír chápán jako otec a matka jako země. Připadá jí to kulturně apropriační a antropocenzující, nazvala to jinak a přijde jí to zjednodušující, sama to nepoužívá, popisuje že prožívá nějaký odpovídající pocit, ale nemá jej definovaný, lidská řeč jí v tomto připadá omezující.

4.3.3. Reflexe ukázek

Ukázky chápání environmentálních skupin jako spirituálních/ pseudo-náboženských nebo obsahujících mýtus mají poskytnout respondentstvu prostor je reflektovat.

R1 hovoří o tom, že o environmentálních aktivistech se ve veřejném prostoru mluví bez poučenosti, naznačuje, že některá média mají agendu aktivisty diskreditovat. Dále říká, že lze env. hnutí z religionistického hlediska zkoumat i citlivě, ale že by měl popisům hnutí předcházet řádný průzkum, adekvátní rešerše, rozhovory, či jiné studium skupiny.

“ (Na religionistice na FF UK) všichni, tam mají tendenci vnímat klimatické hnutí jako kdyby si přečetli jeden článek v Reflexu o tom, co dělají klimatický aktivisté. Reflex je mimochodem vlastněný Danielem Křetínským. A potom mám pocit, že je tam naprostý nepochopení a to, co třeba Kozák říká v tom podcastu, mám pocit, že si představuje, že klimatický aktivisté jsou anarcho-primitivisté a mě na tom mrzí to, že to zcela zřejmě ukazuje na jejich neznalost kontextu nebo klimatických aktivistů primárně. Mě přijde, že prostě dělají špatnou práci a mluví o něčem, o čem nic moc neví. Podle mě není problém interpretovat skrze religionistické teorie klimatické hnutí. Spousta lidí po světě to dělá a spousta lidí to dělá citlivě. A například asi před rokem tady v Praze přednášela nějaká paní, která právě psala o tancích jakožto projevu klimatického žalu. Ty dělají právě Extinction rebellion, který mají takové ty rudé ženy s bílými obličejí, co třeba tančili po pobřeží, natáčeli se přitom jak tančí kolem lidí, který

vlastně si tam leží na na na lehátkách a mají pocit, že všechno je v pohodě. Tak myslím, že jde o klimatické hnutí nebo o ekologickou aktivistických hnutích psát z religionistického hlediska citlivě, nebo samozřejmě i ho nějak kritizovat. Určitě, je tam spousta aspektů, ale ze všech těchto ukázek mi přijde, že tam je vlastně špatně odvedená práce, neznalost, která prostě není omluvitelná, když to jsou lidi, kteří by měli být schopni si ty zdroje najít a něco si o těch věcech zjistit.”

R2 říká , že jí ukázky ji nepřekvapují, ani neuráží, nepřijde jí ale, že takový popis nasedá na její znalost aktivismu v českém prostředí, vnímá to jako snahu nasadit specifickou perspektivu na něco, s čím nesouvisí.

“Mě to ani nepřekvapuje, ani vlastně neuráží, myslím si nebo. Když mluvil čech, tak jsem měla by pocit, že to je prostě nějaká snaha. by nasadit vlastní perspektivu nebo vlastní perspektivou zkoumat by něco, co třeba vzniklo nebo existuje za jiným účelem, nebo aspoň třeba takto environmentální hnutí jak ho znám já z českého prostředí. Takže to vnímám spíš by takovou trochu pseudo-teoretickou otázkou, ale asi na té vědecké, teoretické úrovni je to relevantní tak pojmenovávat. ”

R3 Nemá pocit že by lidi kolem něj uvažovali tak jak je to předkládáno v ukázkách, nesouhlasí s předloženými popisy environmentálních hnutí. Slovo mýtus mu ale přijde jako adekvátní pojmenování, říká, že ve skupině se objevují určité silné narativy, říká, že takové narativy má každá společnost, nebo skupina. Například mýtus důležitosti růstu v kapitalistické společnosti, představa trhu jak seberegulujícího organismu, vývoj civilizace v postupujících stádiích, představa lidstva jako viru,...)

“No dobře, jo, přemýšlím jestli jsou tam u ekologických aktivistů takové tendence, což je asi možné. Z mé osobní zkušenosti lidi, se kterými jsem se setkal, takhle nepřemýšlí. A pak vlastně ani nevím vlastně tu jejich interpretaci toho, co to, co to znamená, nebo těch.. Žížek třeba, co tam vlastně psali, tak s tím, nesouhlasím, nebo není, to je vlastně něco, co si myslím, řekněme, nebo aspoň z těch částí.

Vlastně ještě k tomu rozhovoru, co mě tam napadalo, je že jo, že vlastně nějaký mýtus, určitě máme, ale mýtus, tak jak ho tam definuje, nebo nějaký ideje má i tahle společnost. Řekněme, že to může bejt mýtus toho růstu, což je taky nějaký mýtus a přesvědčený prostě, takže jestli je potřeba změnit prostě nějak ten mýtus, tak s tím asi souhlasím a pak tam ty představy nějaký hluboký ekologie nebo, tak mi to přijde pořád myslím, že částečně to vlastně souvisí, jak tam

popisuje ten vývoj společnosti, že jsme se dostali z té přírodní harmonie, tak to mi přijde vlastně tak součást nějakého toho našeho narativu progresu v čase, že se společnost vyvíjí, jsou tu vývojové stupně společnosti a že to je nějaký progres a je to ten kulturní příběh, který si říkáme a který byl vymyšlený pro naši, společnost a kulturu a nemyslím si, že že to je pravda, nebo že určitě lovci a sběrači nežili často v harmonii s přírodou a spousta civilizací nevedla harmonický život mezi sebou mezi přírodou a i v průběhu časového vývoje nebo časové posloupnosti byly prostě nějaký civilizace, které vlastně ideje nějaké kulturní společnosti, který byly destruktivní a proto jsme v tomhle v tomhle stádiu co teď je.

A naše myšlení je čístečně ovlivněné tím, že máme fosilní paliva, což je velký zdroj energie, který jiná civilizace před námi neměla. A vlastně je to něco, čemu vděčíme za způsob náš života, protože je to prakticky energie zdarma, stačí strčit trubku do země vytryskne ropa a můžem tady jezdit autama lítat a dělat prakticky magii. A kdyby přístup k ropě měli jiný společnosti jiný, tak si myslím si, že ten ekologický nebo ten environmentální dopad byl stejný. Zároveň si ale myslím, nebo doufám, že prostě byly nějaký společenství nebo kultury, prostě, který měli ideovou vizi kultury, představu přírody, jak se vztahovat k přírodě, k věcem, k sobě, že to jde nějakým způsobem regulovat a vlastně zastavit ten růst... Že nějaká ta idea vize člověka jako viru, co ničí přírodu a nebo nějakého super organismu, tak si myslím že to není lidská podstata, nebo něco, co je v nás zakódovaný. Ale myslím si, že nějaké vlastně kulturní představy tam určitě asi hraje, roli hrajou, když je naše ekonomika založená, nebo naše společnost je založena na neustálém růstu, tak to má mnohé společného a myslím si, že že. A vlastně nějaká idea toho super organismu, že dneska nějak na společnost je nějakým způsobem superorganismus je bych řekl, i částečně validní, v tom smyslu, že tady je otázka, nakolik tady ekonomice vládne trh nebo nakolik je volný, ale že ty idee nějakých těch řekněme pravicových ekonomů, že to máme nechat na volné ruce trhu, tak pak už to vlastně splňuje vlastně do nějaký míry definici superorganismus. Že co ty jednotlivé lidi, nebo společnosti, jsou prostě jenom součástí nějakého trhu a ten je vlastně nějaké ten superorganismus řekněme, nebo ta společnost je superorganismus a rozhoduje se, jednotliví aktéři to nějak nemůžou zas tak až ovlivnit a když ten super organismus má za cíl růst a růst, tak to je, řekněme, nějaké rakovinné bujení, nebo virus, který prostě zahubí sebe. No, takže vlastně je to vlastně i o tom mýtu”

R4 sama nepocítuje, že by byla environmentální hnutí označována za náboženský fanatismus a ani si nemyslí, že to tak na úrovni skupin je. Naopak vidí rozpor vidí třeba ve vyučování dějepisu, ve kterém má podle osnov mluvit o pokroku, ale o krizi kterou způsobuje se má

zmínit jen náznakem (Znovu kritika “vyprávění” mainstreamové společnosti). Vyloženě se vyhraňuje proti názoru v textu a v podcastu, který říká že aktivisté romantizují přírodu, říká, že to tak nemá, říká že on tento mýtus nesdílí.

Dodává, že je pravda, že pochopení problematiky se napříč skupinou poměrně liší, což jí přijde jako podobný princip, jako u náboženských skupin. Mýtus považuje za přílehlavé označení, panuje pocit že problematice rozumí všichni podobně, ale není to pravda, někdo ví více, někdo méně a říká, že pro někoho je to skutečně až takové “náboženství”

R5 se vyhraňuje proti názoru v textu a v podcastu, který říká že aktivisté romantizují přírodu, říká, že to tak nemá, říká že on tento přístup nesdílí.

Nevylučuje, že někteří členové mohou mít takový názor, i když si žádné konkrétní osoby nevybavuje. Dodává, že v rámci UZK to určitě není zásadní, není to relevantní problém -řeší se chování lidské civilizace ve vztahu k přírodě, které je evidentně neudržitelné a zbytečně brutální.

Uvádí, že některé skupiny, například Gaia liberation, popisovaný mýtus podle něj obsahovat mohou, ale v českém environmentálně aktivistickém mainstreamu se s tím neseťkává, do politiky hnutí do neprosakuje. Spíš to vidí jako diskreditační taktiku vymyšlenou osobami, které se s aktivistx neseťkali. Myslí si, že je to copingová strategie osob, které nechtějí přistoupit na existenci problému a chtějí tedy devalvovat aktivismus.

“Fakt ty jo nevím kde s tím ty lidi přicházejí. Přijde mi, že lidi tam jsou individua, asi kdyby všichni takhle smýšleli, tak by se to dostávalo víc na povrch. Myslím, že existují taková hnutí, třeba Gaia liberation front, který prostě sdílejí tady ty myšlenky, ale myslím si, že v českém klimu hnutí v mainstreamu, tak znám lidi prostě z UZK a z Limitů a Fridays, tak tam můžu si myslím s docela velkou jistotou říct, že jestli tam pro nějaký individuální osoby ten mýtus je, tak o to neprosakuje do politiky toho hnutí s myslím si, že to prostě není relevantní a že se to spíš používá asi jako diskreditace, nebo že to vymýšlejí, trochu mám podezření, že to vymysleli lidi, kteří se s těmi aktivisty a aktivistkami ve skutečnosti o tom ne bavili a neseťkali.”

R6 si myslí, že označování environmentálních hnutí za spirituální či náboženská je nesmysl. Je v nich široká škála osob, které mají různé motivace. Popisuje posun hnutí, kde na začátku hráli roli spirituální představy, ale už to tak spíše není.

Jinak si myslí že myšlenka environmentalismu není náboženská a nejde hnutí s náboženstvím ztotožňovat.

“ Jo tak no já se o tom myslím, že to je kravina. Myslím si, že v environmentálním hnutí je široká škála lidí a ty lidé mohou mít různé motivace, proč se na tom hnutí podílet. Můžou mít klidně i kdyby nějaký jejich náboženský vnímání a výklad těch věcí, že jo. Když se podíváme do historie environmentálního hnutí, tak prostě různé věci, který bysme dneska označili přírodní náboženství nebo ezo a tak, tak vlastně svou dobu hráli významnou roli, třeba v etablování environmentalismu a zároveň dneska to tak moc není.

A bez ohledu na to jací lidi v tom hnutí jsou, tak si myslím, že ta myšlenka toho environmentalismu není náboženská ze své podstaty a i kdyby ji zastávali lidi, který k tomu mají náboženský motivace, což si myslím, že bude velmi malá menšina třeba v český environmentální hnutí, si myslím, že to bude skutečně neobvyklý.

A tak si nemyslím, že to je ztotožnit ani s náboženským hnutím, že mi to dává mi to velmi velmi malý smysl se takhle na to dívat. jMyslím, že dívat se na to ako na filozofii ano, ale filozofie a náboženství jsou dost rozdílné.”

Dodává, že Žižekovo pochopení hlubinné ekologie je naopak chybné, je to myšlenkový směr, který se naopak vyhraňuje vůči antropocentričnosti ekologie.

R7 rovněž říká, že filosoficko spirituální přesah se neobjevuje v hnutích jako zastřešující motivace, když, tak spíš individuálně. Říká že hnutí jsou naopak velmi racionální, někdy až příliš a ignorují emoce, které by bylo dobré řešit.

4.3.4. Přítomnost mýtu, Filosoficko-spirituální přesah

Tato otázka vybízí respondentstvo k přímé reflexi, zda se podle nich spirituální přesahy ve skupině objevují.

Podle **R1** někteří jednotlivci podle mohou prožívat otázku spirituálně, v některých skupinách je to podle ní možná silnější tendence. UZK je podle ní skutečně spíš politické, není to podstatou skupiny. Příkladem by mohlo být Extinction rebellion, které používá například tanec k vyjádření klimatické žalu, je tam více osob, které by mohly být spirituální, nicméně ani tam to nechápe jako podstatu skupiny.

Dodává, že některé prvky, jako například pravidelné setkávání, nebo určité činnosti (Signalizování rukami jako souhlas či nesouhlas, atp.) mohou nést podobnost s rituály náboženských skupin.

“Duchovno se myslím někdy objevuje. Třeba právě některé klimatické hnutí občas mezi sebou mají lidi, který to tak prožívají, ale třeba v univerzitách za klima to není. Maximálně nějaké to společné prožívání nějakých špatných emocí, ale primárně to, co nás spojuje, jsou ty politický ambice, cíle. Zmiňovala jsem úplně na začátku, že v extinction rebellion jsou nějaký “ezo-matky”, ale není to ani tam vlastně podstata toho hnutí.

L: Jo čili, že to je víc na nějaký individuální úrovni, než na skupinový.

Jo, vlastně mám pocit, že ono to je s těmi duchovními aspekty strašně složitý. Jak jsem řekla, všechno má nějaký trochu duchovní aspekt a určitě děláme nějaký prostě ritualizovaný věci, ale to každý kolektiv, který se pravidelně schází. Ale myslím si, že je těžký to popsat.”

R2 si myslí, že v environmentálně aktivistických skupinách jsou jistě osoby, které jsou motivované spiritualitou, ale hnutí jsou pestrá a nic spirituálního či religií“ovního v nich nezažila.

“Jo já jsem asi nikdy nic, co bych označila za religií“ovní vlastně nezažila. Věřím, že pak i to klimatické hnutí může být pestrý a že někde to tak být může. Ale spíš jsem se myslím setkala s lidma, který to třeba používají individuálně, a proto jsou v tom aktuálním klimatickým hnutí, že to může být motivace, která vede potom k té potřebě se zapojovat, než že by by čekali, že nějaké ty spirituální potřeby se tam budou naplňovat.”

R3 přijde, že nazývání skupin jako náboženských může být strategií jak "pohoršit" a ukazovat na "iracionalitu" skupin. Myslí si, že záleží na tom, kdo to říká. Jinak mu religionistika přijde jako legitimní pozice, ze které zkoumat environmentálně aktivistické skupiny. Dodává, že mýtus podle něj nemusí automaticky znamenat náboženství, může jít o jakékoliv vyprávění, tak jak bylo vysvětleno v podcastu a proto ho na hnutí vztáhl.

R4 odpovídá, že například u ní jde spíše o individuální spiritualitu, jinak tak spirituální přesah není. Slovo mýtus považuje za přiléhavé.

Popisuje například, že jí víra naučila mít důvěru v dobro a ve smysl snažení se dělat dobro, naslouchat problémům a pomáhat

“Já si myslím že je dobrý to slovo mýtus, ono to zní prostě jako ti keltové, který tady žily, ti slované, který tady žili před kristianizací, ale spíš to chápu i jako nějaký mýtus toho, že doženeme západ. Všichni s tím nějak tak by něčím souhlasí, ale v něčem je to problematické.”

Dodává, že je pravda že se mezi členy hnutí opravdu silné a autentické emoce, ale má pocit že za tím stojí více racionálna.

“K tomu mě napadá, že to je legitimní. Z obou stran. Jak jsem mluvila o tomu ekosystému těch hnutí, tak mi přijde, že třeba jsou tímhle předpokládám nazývaný spíš ty hnutí, který do toho ty emoce a nějaký radikální věci vnášejí a přijde mi, že to tam by patří a že, ale že ta zároveň nemůžou tyhle ty negativní konotace vzbuzovat úplně všichni aktivisté, protože potom by to nefungovalo tak dobře. Vnímám to tak, že podle mě i ty lidi, který v tom některý možná maj ty emoce hodně autentický, a možná skoro všichni je někdy měli takhle hodně autentický, ale mám pocit, že vlastně za tím stojí víc racionálna, než se potom třeba může zdát”

I **R5** říká, že u některých osoby v environmentálních hnutích existuje filosoficko spirituální přesah, ale spíše jako něco intimního, spíše než než narativ na úrovni skupiny. Dodává, že u některých to může být silnější, třeba Gaia liberation front, ale o těch, ve kterých byl aktivní může říct, že to na úrovni skupiny není téma.

R6 si nemyslí, že by napříč hnutími existovala sdílená spiritualita či jakési náboženství, lidé jsou v nich různí. Není to součást nějaké environmentální ideologie. Uvádí že spíš je přítomné výrazné levicové myšlení.

“Já si ve skutečnosti myslím, že v tomhle prostě můžou být lidi dost různí. Nemyslím si, že tam existuje nějaká sdílená náboženská, to ty lidi nespojuje a potom se můžeme bavit, v širším rámci environmentálního hnutí, o nějakém přesvědčení, o hodnotě přírody o tom, že má vnitřní hodnotu, tak to třeba často v environmentálním hnutí bude hodně lidí sdílet i třeba nějaké názory, které bysme označili za nějaký třeba levicový myšlenkový směr.”

Po doptání říká, že mu ukázky připadají jako snaha odpůrců environmentálního hnutí zdiskreditovat jej. Jako racionální je chápán růst, jako iracionální ochrana "zvířátek".

Náboženské motivace mu nicméně přijdou legitimní, například v zemích globálního jihu, ale myslí si že v environmentalismu v západním akademickém prostředí tato tendence příliš silná není.

“Zní to jako něco, co bývá používané spíše lidmi, kteří jsou odpůrci environmentálního hnutí, který chtějí říct, že ti racionální lidi přece chtějí zachránit ten průmysl a chtějí, aby lidi mohli mít ty auta a tu elektřinu a tak. A nějací iracionální, náboženští environmentalisté, ti by chtěli tady prostě chránit zvířátka a klima a tak, což je přesně takový popíračský narativ, tak to na mě hodně působí, vlastně si nedokážu moc představit nikoho, kdo by byl, kdyby fakt byl environmentalista, který bych chtěl používat tenhle narativ. I když ta moje odpověď, kterou jsem teďka dal, byla pro kontext třeba klimatického hnutí, ze, kterýho jsem já, samozřejmě ještě hodně jiný to bude v jiných zemích, zemích globálního jihu, kde samozřejmě třeba spiritualita je hodně spojená, s tím normálně a vůbec nechci říkat, že to je jakkoliv podřadný narativ. A vlastně mě přijdou legitimní ty náboženské motivace. Jenom si nemyslím, že v tom západním víc akademickém klimatickém hnutí by to takhle bylo.”

R7 uvádí, že filosoficko spirituální přesah se neobjevuje v hnutích obecně, spíš individuálně. Myslí si, že kdyby se bavila s náhodným členem UZK, nejspíš by našli nějaké společné téma ohledně prožívání spirituality, ale říká že jiank jsou hnutí naopak velmi racionální, někdy až příliš, a zapomíná se, že lidi nejsou zcela racionální a potřebují zpracovávat i emoce. Myslí si, že možná je určitý odpor ukazovat spiritualitu, protože by to diskreditovalo hnutí, které se naopak snaží dokazovat racionální motivace.

“Myslím, že zásadní to není, ale věřím, že tam jsou lidi, kteří to do nějaký míry vnímají nějak přirozeně. Kdybych se s většinou bavila do hloubky o nějakých spirituálních věcech, věřím, že bych si s nima dokázala najít nějakou souvztažnost.

No ale já si myslím, že se to tam neobjevuje primárně, nebo to určitě není nějaký hnací motor nebo něco takového. Já si myslím, že spíš naopak, že to jde hodně přes racionálně a ukazování těch faktů, až možná někdy moc, že vlastně lidi nejsou úplně jenom racionální, jsou i hodně emocionální a je potřeba pracovat s těma emocema.”

5. Diskuze

První část rozhovoru byla strukturována tak, aby poskytla respondentům prostor se vyjádřit ke svému chápání aktivismu, tedy k podobě skupiny, ve které jsou aktivní, ke své pozici v ní, k postojům ke skupině a svým osobním motivacím k zapojení. Vyplynulo z ní, že skupina je poměrně názorově homogenní, a to i oproti jiným skupinám jako je například Extinction rebellion, jejíž členové jsou věkově i názorově různorodější. To může být ovlivněné tím, že v UZK se pohybují osoby podobného věku a úrovně vzdělání.

Opakujícím se tématem byla aktivní a reflektovaná snaha o nehierarchické vedení hnutí, uplatňovaná za účelem zlepšení vztahů ve skupině i v souvislosti s prefigurací. Jedna z respondentek uvedla, že tato metoda funguje dobře proto, že se jí hnutí učí používat už od svého založení a momentálně využívá existující metodiky, například manuál *Kdo tady šéfuje, aneb nehierarchické řízení v praxi* (2017) od hnutí Nesehnutí. To by mohlo ukazovat na profesionalizaci hnutí, o které mluví Novák (2017). Je ale významná především z ideové hlediska, jako metoda zmíněné prefigurace- má být předohou možného alternativního vedení skupiny a fungování ve společnosti, které může potenciálně vést ke spravedlivější společnosti.

I díky tomu se zdá, že vztahy ve skupině jsou dobré a většina respondentstva považuje prostředí hnutí za bezpečné. Jedna respondentka ale uvádí, že názorová homogenita dělá složitějším vstup například osobám, které jsou politicky orientované jinak než většina skupiny, nebo nejsou obeznámeny s komplexem postojů natolik, aby chápaly motivace například k propojování témat ekologické krize a sociální spravedlnosti. Zřetelná je levicová orientace většiny respondentstva. Téma je často propojováno například s citlivostí vůči vlastním privilegiím, zneužíváním chudších zemí ekonomickými velmocemi či výraznějšími dopady klimatické krize na chudé.

Zároveň se ukázalo, že v současnosti probíhají diskuze nad podobou, ve které bude hnutí pokračovat. V souvislosti s uvedeným rozdělením Ondřeje Císaře (2008) se zdá, že se skupina má tendenci odklánět se od radikálního aktivismu směrem spíše k novému aktivismu. Tedy od pořádání blokád a protestů k vyvíjení tlaku na politickou garnituru, podle rozdělení Petrové a Tarrowa (2007), od participačního aktivismu k transakčnímu: pravděpodobným cílem je zesílení relačních aspektů aktivismu ve smyslu působení nejen na úrovni univerzity, ale například na regulace na úrovni státu. To by mohlo ukazovat na odklon od radikality zmiňovaný Novákem, který může souviset i s neutralizováním postojů pojících se ke spiritualitě.

Jednou ze silných motivací k aktivismu, která se objevovala napříč odpověďmi, je silný pocit odpovědnosti a viny vyvěrající z privilegia, do kterého bylo respondentstvo narozené, umožněné mimo jiné vyčerpáváním přírodních a dalších zdrojů z jiných zemí. Přítomný byl v návaznosti na to i pocit naplňování smyslu, který je definován právě ochranou mimo-lidské přírody a snahou o aktivní zlepšování podmínek ve společnosti. Aktivismus zde představuje možnost vytváření tlaku pomocí organizované skupiny, je „politickou silou“ namísto pouhé snahy o regulování individuální spotřeby.

Důležité je pro některé respondenty i společné sdílení negativních emocí a možnost mít okolo sebe skupinu s podobnými názory a hodnotami, která se následně může stávat i jejich primární sociální skupinou, nacházejí si v ní přátele a podobně. Byl zde cítit poměrně silný pocit příslušnosti ke skupině.

Druhá část rozhovoru měla pomocí otázek, doptávajících se na širokou škálu témat, co možná nejpodrobněji prověřit, jestli se u respondentstva objevuje spiritualita a jak je případně chápána dotazovanými v souvislosti s jejich aktivistickou praxí.

Silně se napříč respondenstvem objevuje pocit hněvu, který je vnímán jako aktivizační. Respondenstvo cítí, že pro pocity, které prožívají existuje jasné odůvodnění a nejspíš proto většina z nich říká, že neprožívá úzkost. Ta je nejasná a paralyzující a oni se chtějí aktivně účastnit na řešení problému. Mluví tedy o hněvu, strachu či beznaději. Hněv zdůrazňují jako emoci, která je neparalyzuje, ale pomáhá jim.

Kromě již zmiňované viny se objevuje smutek, otupělost či beznaděj způsobené drastickým zacházením s přírodou a strachem z budoucnosti.

Co se týče vztahu k mimo-lidské přírodě, všichni respondentx uvedlx, že jejich vztah je k přírodě velmi pozitivní, i když jedna respondentka poznamenává, že její vztah není tak hluboký, jak by se od ekologické aktivistky očekávalo. Všichni se shodnou na hodnotě přírody nezávisle na člověku a na rovnosti člověka se zvířaty. Napříč rozhovory se pak objevuje odmítnutání exploatace přírody člověkem.

U neživé přírody většina respondentstva uvedla, že její hodnotu vidí spíš v závislostních vztazích s živými bytostmi, jež jsou pro ně hodnotnější. Nic jako oduševňování přírody se zde neobjevuje.

Objevuje se důraz na neoddělování člověka od přírody, které podle odpovědí umožňuje vnímání lidstva jako dominantního.

V této otázce, otázkách mířených na transcendenci a v otázce na teorii Gaia se často objevuje chápání světa jako propojeného celku, ve kterém jsou aktéři na sobě závislí a který lze popsat jako zpětnovazební ekosystém. Nezdá se ale, že by se jednalo o spirituální přesah, jde spíše o postoj, který zdůrazňuje lidskou závislost na svém okolí a naší schopnost (negativně) ovlivňovat život na zemi. V tomto postoji je zahrnutý respekt k mimo-lidské přírodě jako z podstaty hodnotné, což je názor odpovídající naší definici hlubinné ekologie, ovšem bez přesahu do nějakého chápání posvátna (posvátnosti přírody atp.).

U otázky na změněné stavy vědomí lze u několika zpovídaných pozorovat vztah mezi spiritualitou a aktivismem prostřednictvím jejich vztahu k přírodě. Jedna respondentka uvádí, že jí výrazně ovlivnil křesťanský skautský oddíl, ve kterém se učilx přírodu pozorovat a meditoval v ní. V jiné části uvedla, že díky své víře a výchově v křesťanské rodině získala důvěru v dobro a ve snahu zlepšovat svět kolem sebe.

Další respondent v souvislosti s meditacemi uvedl, že zažil pocit jednoty s přírodou, což ho do určité míry ovlivnilo, ale zážitku jinak nepřikládá velký význam.

Poslední respondentka zažila podobný pocit jednoty při užití lysohlávek a uvádí, že tento zážitek pro ní byl výrazně transformační. Všichni nicméně v dalších částech rozhovoru poznamenávají, že propojení je spíš na úrovni motivace k aktivismu, ale do jeho podoby se nepropisuje, tím spíš jej tak nelze hledat na úrovni celého hnutí

Mezi dalšími organizacemi jsou zmiňována jiná environmentální hnutí jako například hnutí Fridays for future, Limity jsme my nebo Extinction rebellion.

Méně předvídatelné je časté propojení se skautingem. Většina respondentů, kteří či které byly ve skautském oddíle, uvádí, že jim organizace poskytla znalosti učitečně pro organizaci hnutí a ustálila v nich určité hodnoty jako je vztah k přírodě nebo ochota dělat dobrovolnou práci. V jednom případě se vyskytuje křesťanský skautský oddíl, ve kterém se objevovalo vnímání přírody skrze různé spirituální techniky.

Z často zmiňovaných myšlenkových směrů lze zdůraznit například anarchismus, feminismus či hnutí nerůstu, a to jako nástroje, které podle respondentstva mohou vést k změně

mocenských vztahů ve společnosti a společenských hodnot obecně. To by spíše ukazovalo k silnému hodnotovému přesvědčení a tíhnutí k levicovým hodnotám.

Nikdo pro svůj aktivismus nezmínil jako zásadní spirituální směr uvažování. Spíše se jednalo o výčet filosofů, novinářů a jiných veřejných postav, jejichž myšlenky sice mohou někdy vycházet ze spirituálních postojů, ale nezdá se, že by to pro respondenstvo mělo zásadní význam. Výjimkou je respondentka katolického vyznání, která zmínila *Laudato si* Papeže Františka. Šlo ale spíše o příklad aktivismu v katolické církvi, než o uvádění vzoru, který je pro ní v rámci její aktivistické praxe důležitý.

Ve třetí části rozhovoru mělo dojít k reflexi diskurzu a politických implikací propojování obou fenoménů.

V rámci rozhovorů jsem uvedla hypotézu Gaia, čímž jsem mířila na postoje respondentů ke kritice filosoficko-spirituálního vyznění názvu teorie a její užitečnosti. Většina dotazovaných se shodla, že pojetí Země jako provázaného systému, ve kterém jsou na sobě jednotliví aktéři závislí je zajímavé, nikdo však na tuto pobídku nezačal mluvit o spirituálním chápání Země jako citící bytosti, ani nijak nereagoval na název teorie, případně až na přímé dotázání. Dotazovaní tendovali spíše k hodnocení vědecké platnosti teorie a jejího přínosu ve smyslu zvědomování vzájemných vazeb v přírodě, do kterých patříme, a které jim přišlo jako užitečné a dobře představitelné.

V tomto duchu se nesla i většina reakcí na formulace otázek z Pražského dotazníku spirituality, kde se o zemi mluví jako o „matce“ a ochraně přírody jako o „posvátném závazku“. Někteří respondenti měli tendenci se proti formulacím vyhradit, chápali je jako patetické a zjednodušující. Dvě respondentky uvedly, že takové chápání by jim mohlo být blízké, ale otázky by museli být jinak formulovány, například: Země je mým „rodičem“. Jeden z respondentů uvedl, že mu vyloženě vadí kladení člověka do pozice „pastýře“, protože formulace ustavuje dominanci člověka nad přírodou a jeho domnělou nadřazenost.

Na ukázky chápání ekologického hnutí jako pseudo-náboženské, či přírodu romantizující ideologie jedna respondentka reagovala zhodnocením, že pozoruje silnou tendenci o hnutích mluvit bez podrobnějších rešerší a průzkumů. Vzbuzují sice silné emoce, ale často se o nich mluví bez znalosti kontextu a hlubšího zájmu, který by šel za pokusy hnutí vykládat jako zbytečně radiální a iracionální.

Několik zpovídaných se shoduje, že není problém zkoumat environmentální hnutí skrze religionistiku, ale stejně jako předchozí respondentka uvádí, že většinou jde spíše o nepodložená nařčení než o tvrzení založená na výzkumem. Často se objevuje argument, že ačkoliv byly spirituální přístupy v těchto hnutích důležité, jejich charakter se v čase poměrně hodně změnil a již tomu tak není.

Více dotazovaných se shodlo na tom, že lze v UZK sledovat něco jako mýtus, tak jak je definovaný v jedné z ukázek, na kterou reagovalx, tedy jako silné vyprávění, či výrazné přesvědčení, ale že to nesvědčí o přítomnosti spirituality v hnutích. Podle jednoho respondenta je „mýtus“ přítomný ve všech skupinách. Uvádí například mýtus důležitosti růstu v kapitalistické společnosti, představu trhu jak sebe-regulujícího organismu nebo vývoj civilizace v postupujících stádiích.

Na přímé dotázání, zda se ve skupině objevuje filosoficko-spirituální přesah respondentstvo odpovídalo většinou tak, že na individuální úrovni nejspíš ano, ale nijak to v případě UZK, ani v podobných organizacích, neproniká do politiky hnutí, není to jeho podstatou a nikdy se s takovým projevem nesetkalo. V hnutí se sice vyskytují silné názory a autentické emoce, jdou ale spíše přes racionalitu. Hnutí (ve smyslu environmentálních hnutí obecně) navíc není dostatečně homogenní, aby šlo tvrdit, že jde o něco sdíleného. Několikrát se objevil názor, že jde o strategii jak hnutí diskreditovat, skrze tvrzení, že motivace a postoje a informace, ze kterých vychází, jsou iracionální.

V souvislosti s uvedeným tvrzením Hany Librové o nereflektované religiozitě environmentálních hnutí a v porovnání s definicemi spirituality uvedenými v teoretické části, by bylo možné hledat překryvy například s pojetím spirituality A. Maslowa a O. Rudolfa, ve kterém je spiritualita charakterizovaná vrcholným zážitkem. V rozhovoru bylx respondenti a respondentky dotazování, co prožívají „v přírodě“. Některé odpovědi popisovaly pocit klidu, radosti nebo fascinace z krásy přírody, která je zároveň místem odpočinku a uklidnění. Říčan u tohoto popisu uvádí předpoklad, že prožitek svého nositele může ovládnout, nadchnout nebo motivovat, fyzicky a psychicky posilovat. To se do určité míry u respondenstva objevuje.

Prožitky tří členů respondenstva v popisu změněných stavů vědomí by se daly vztáhnout na vymezení spirituality B. Zinnbauerem, který popisuje prožitky extáze nezávislé na instituci nebo náboženském či spirituálním učení, které lze zažívat při pobytu v přírodě, při požití halucinogenu nebo při jiné existenciální události – dvě zpovídané osoby popsaly prožitek

pocitu jednoty s přírodou v souvislosti s meditací a požitím halucinogenu, který měl vliv na jejich vnímání přírody.

Některé překryvy by se daly rovněž hledat v dimenzích nenáboženské spirituality D. Elkinse. Například naplňování smyslu, odpovědnosti k životu, jeho posvátnost, tendence k altruismu, dimenze idealismu, snahy o zlepšování světa a citlivosti k utrpení.

Přistoupíme-li na výklad hlubinné ekologie Brona Taylora (2000), ve kterém je hlubinná ekologie chápána jako „posvátná“, dalo by se spekulovat, že souhlas respondentstva s tvrzením, že příroda má inherentní hodnotu a člověk v ní nezastává speciální, dominantní pozici, by rovněž mohl ukazovat na určitou spiritualitu. Na základě rešerše se nicméně autorce nezdá posvátnost jako zásadní vlastnost hlubinné ekologie v původním významu pojmu stanoveném A. Naessem, ani v množství různých výkladů termínu. Minimálně z výpovědí v této práci se zdá, že jej respondentstvo jako spirituální nechápe.

Je třeba poznamenat, že většina vyjmenovaných aspektů nemusí být projevem spirituality, ale například silných hodnot a postojů. Jeden z respondentů poznamenává, že si myslí že podstatou hnutí spiritualita není, i když se může objevovat, ale primárně členstvo spojuje politické motivace. Je tedy k diskuzi, jestli je smysluplné pojmenovávat tyto přístupy jako spirituální. Autorce se na základě výzkumu a celku práce jeví jako nejlepší přístup respektovat, zda respondentstvo zmíněné projevy jako spirituální reflektuje, nebo ne.

5. 1 Limity výzkumu

Jedná se kvalitativní studii s malým počtem respondentů, závěry tohoto výzkumu tedy nemůžeme vztahovat na celé UZK nebo na celek environmentálních hnutí v Česku. Respondentstvo bylo vybráno na základě doporučení dalšími členkami a členy hnutí a výběr je tím nejspíš ovlivněn. Je například zřejmé, že většina zpovídaných osob jsou velmi aktivními, dlouhodobými členkami a členy se silným pocitem příslušnosti ke skupině.

Dá se také předpokládat, že téma průniků spirituality a aktivismu může být právě kvůli politickým implikacím pro respondentstvo problematické a může tím být snížena jejich ochota odpovídat na otázky upřímně, ačkoliv proběhl pokus tento problém redukovat tím, že respondentům a respondentkám nebylo před rozhovorem sděleno téma práce a na otázky odpovídalx, aniž vědělx, kam míří.

Každá ze zpovídaných osob zároveň vychází z jiných podmínek, zkušeností, prošla jinou výchovou a studuje jiný obor. Jejich chápání aktivismu a spirituality se tedy může výrazně lišit a ovlivnit pochopení pokládaných otázek. Výsledky předložené v této práci jsou zároveň ovlivněny autorčíným chápáním problematiky.

Autorka studie je ovlivněná tím, že má pozitivní vztah k environmentálně aktivistickým skupinám a sdílí mnoho hodnot a přesvědčení, které se v rozhovorech objevují, je tedy otázka, do jaké míry tato skutečnost ovlivňuje interpretaci výsledků.

Problematickým bodem může být i definice termínu spiritualita, který není ustálený a pochopení předložené autorkou se nemusí potkávat s chápáním spirituality respondenstvem.

6. Závěr

Tato práce si kladla za cíl popsat průniky environmentálního aktivismu a spirituality na příkladu environmentálně aktivistického hnutí UZK. Tyto překryvy byly zkoumány pomocí analýzy polostrukturovaných rozhovorů vedených se sedmi členkami a členy hnutí, ve srovnání s rešeršemi týkajícími se témat spirituality a aktivismu. Výsledky byly vyhodnocovány jak na úrovni jednotlivců, tak na úrovni skupiny.

Ukázalo se, že pokud průniky existují, tak především na individuální úrovni. Mohli bychom je pozorovat například v motivacích členů k ochraně přírody, v budování jejich vztahu k ní, v chápání její hodnoty, nebo v prožitcích zodpovědnosti vůči svému okolí.

Vztah mezi spiritualitou a environmentálním aktivismem, který byl reflektovaný a vykládaný jako spirituální samotným respondentstvem, se objevil pouze u tří osob, které sami upřesnily, že se jedná spíše o intimní prožitky či jejich vlastní způsob vztahování se ke světu, ve dvou případech už spíše neaktuální. Další dvě respondentky pak uvedly ovlivnění křesťanskou výchovou, kterou například jedna z respondentek chápe jako inspiraci ke svému sekulárnímu aktivismu.

Zůstává otázkou, jestli je třeba hodnoty jako obdiv k přírodě, zažívání pocitu klidu v ní či pocit odpovědnost a viny popisovat jako spirituální. Mohou vycházet z náboženských tradic a spirituálních principů, nebo jim být blízké, zdá se ale důležité respektovat, jestli je tak chápe samotné respondentstvo. Je pak otázkou, do jaké míry ovlivňují podobu aktivismu a je třeba je v hnutích pojmenovávat, i když je tak dotazovaní nechápou.

Když porovnáme výsledky tohoto výzkumu s tvrzením Hany Librové o nerefléktované spiritualitě v environmentálních hnutích, že třeba poznamenat, že vztahy dotazovaných osob ke spiritualitě, a vůbec k motivacím a přesvědčením jsou naopak poměrně dobře reflektované. To může být následkem kritičnosti a tlaku veřejnosti na tato hnutí, která musí své pozice neustále obhajovat a reflektovat podrobně své postoje a projevy. Výsledky jsou jistě ovlivněny i tím, že jsou všichni respondentky a respondenti studujícími vysokých škol, někteří z nich dokonce z oborů přímo zkoumajících téma klimatu, s velmi intenzivním vztahem k přírodě a motivací se velmi aktivně angažovat.

Zdá se, že na úrovni skupiny se průniky spíše neobjevují, i když z rozhovorů vyplývá, že jsou přítomna silná přesvědčení a ideje, ne však spirituálního charakteru. Členové a členky říkají,

že ačkoliv je spiritualita přítomná u některých konkrétních osob z hnutí, do jeho politiky se nepropisuje a neovlivňuje jeho informovanost a založenost ve vědeckých poznatcích.

Z reflexe veřejného diskurzu na téma průníků spirituality a environmentálního aktivismu vyplývá zklamání z nedostatečného zájmu o průzkum hnutí, jenž by mohl pomoci redukovat silné emoce okolo těchto témat, které zabraňují diskuzi o racionálním řešení klimatické krize.

Seznam použitých zdrojů

Becci, I., Monnot, C., & Wernli, B. (2021). Sensing ‘Subtle Spirituality’ among Environmentalists. In *Journal for the Study of Religion, Nature and Culture*, 15 (3), 344–367. <https://doi.org/10.1558/jsrnc.40147>.

Binka, B. (2008). *Zelený extremismus - Ideje a mentalita českých environmentálních hnutí*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 236 s. Ne edice. ISBN 978-80-210-4791-4.

Brožek, J. (2010), *Ekologie a spiritualita* [Philosophical Faculty, University of Palackého in Olomouc], Thesis.cz digital repository, <https://theses.cz/id/u6w75q/64924-176646570.pdf>

Císař, O. (2008). *Politický aktivismus v České republice: sociální hnutí a občanská společnost v období transformace a evropeizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK). Politologická řada. ISBN 978-80-7325-168-0.

Fowler, M., Martin, J. D. I., & Hochheimer, J. L. (2012). *Spirituality: Theory, Praxis and Pedagogy*. <https://doi.org/10.1163/9781848880917>

Hendl, J. (2012). *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace* (3. vyd). Portál.

Jahl, J. (2022). *Ďábel V Zeleném*. časopis Lidé Města. č. 3. <https://doi.org/10.14712/12128112.2409>

Jackson, T. (2009) *Prosperity without Growth: Economics for a Finite Planet*. Earthscan, London. <https://doi.org/10.4324/9781849774338>

Justoň, Z., & Nakonečný, M. (2020). *Mýtus – Sociologická encyklopedie*. Sociologická encyklopedie. [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Mýtus#:~:text=mythos%20=%20slovo\)%20-%20zvláštní%20slovesný,spravedlnost%20jeví%20jako%20mýtus“](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Mýtus#:~:text=mythos%20=%20slovo)%20-%20zvláštní%20slovesný,spravedlnost%20jeví%20jako%20mýtus%)).

Karásková Skoupá, A. (2023). Životy trávíme v pavučině symbolů a podle toho utváříme i svůj vztah k přírodě, říká religionista. Deník N.

<https://denikn.cz/1111477/raj-pad-apokalypsa-jake-myty-utvari-nas-vztah-k-prirode/>

Librová, H. (2010). Environmentalismus a náboženství. 2010. 3 s. Dingir, č. 3. ISSN 1212-1371.

Novák, A. (2017). Klimakemp a smysl přímých akcí, Retrieved from <https://a2larm.cz/2017/07/klimakemp-a-smysl-primych-akci/>

Novák, A. (2017). Tmavozelený svět : radikálně ekologické aktivity v České republice po roce 1989 / ; Praha : Sociologické nakladatelství (SLON)

Nesehnutí. (2017). Kdo tady šéfuje aneb nehierarchické řízení v praxi. Brno: Nesehnutí. ISBN:978-80-87217-30-6.

Pechová, O. (2011). Psychologie náboženství. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-2927-4.

Petrova, T. Tarrow, S. (2007). Transactional and Participatory Activism in the Emerging European Polity: The Puzzle of East Central Europe. Comparative Political Studies. <https://doi.org/10.1177/0010414006291>.

Pinker, S. (2019). Enlightenment now: The Case for Reason, Science, Humanism, and Progress . Penguin Books.

Rejmánek, M. (2020). James Lovelock (1919–2022) a půlstoletí teorie Gaia. Časopis ŽIVA. <https://ziva.avcr.cz/files/ziva/pdf/james-lovelock-1919-2022-a-pulstoleti-teorie-gaia.pdf>.

Rychetský, L. (1970). Rozhovor s antropologem Bobem Kuříkem o nových strategiích protestních hnutí. Online deník Alarm. <https://a2larm.cz/2015/07/prepinani-tvari/>

Říčan, P. (2007). Psychologie náboženství a spirituality. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-312-3.

Řičan, P. & Janošová, J. (2004). Spiritualita českých vysokoškoláků – faktorově analytická sonda. *Československá psychologie* 48, 97–106.

Senft, M. (moderátor). (8.1.2023). Klimatická krize, environmentální hnutí a náboženství [Audio podcast]. *Spirituála. Český rozhlas*.

<https://vltava.rozhlas.cz/klimaticka-krize-enviromentalni-hnuti-a-nabozenstvi-8903838>

Skevington, S. M., Gunson, K. S., & O'Connell, K. A. (2013). World Health Organization Quality of Life-Spirituality, Religion and Personal Beliefs Questionnaire BREF (WHOQOL-SRPB BREF)

Švaříček, R., & Šed'ová, K. (2007). Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. *Portál*.

Taylor, B. (2001). Earth and Nature-Based Spirituality (Part I): From Deep Ecology to Radical Environmentalism. In *Religion*, 31 (2), 175–193., <https://doi.org/10.1006/reli.2000.0256>.

Taylor, B. (2000). Deep ecology and its social philosophy: A critique. *Beneath the surface: Critical essays in the philosophy of deep ecology*, 269-299.

Žižek, S.(5.3. 2023). “Only A Catastrophe Can Save Us” . [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=is802yYnz-8>. 54:23.